

UT

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Märts 2011 nr 3 (2392) • Tartu ülikooli ajakiri

Selles numbris:

PEETER TOROP: 60AASTASELT
TEADLASE ELU ALLES ALGAB

ÜLIKOOL MODELLEERIB TULEVIKUMAJU

RASEDUSE KATKEMISES ON ROLL
KA ISA GENEETIKAL

RIIGIKOGU KINNITAS TÛ
SEADUSE, ÜLIKOOLI OOTAB
EES PÕHIKIRJA KOOSTAMINE

VAESLAPS ÕPETAJAKOOLITUS

Foto: Andres Tennus

Sigrid Sõerunurk
UT peatoimetaja

«**P**edagogicumi rajamine võiks olla üks selge märk, millega ülikool tahab öelda, et õpetajakoolitus on talle oluline ning et see on valdkond, milles Tartu ülikool on Eestis juhtiv jõud.»

Nii ütles toonane haridus- teaduskonna dekaan Hasso Kukemelk UT-le pärast seda, kui ülikooli nõukogu oli heaks kiitnud Pedagogicumi põhikirja. Teaduskonnad olid aktsepteerinud Pedagogicumi alusdokumenti ning dekaanid andnud sellega oma sõna, et õpetajakoolitus on Tartu ülikoolile oluline.

Veel varem, rektor Jaak Aaviksoo ajal loodi haridusteaduste korrastamiseks haridusteaduskond. Praeguseks on see liitunud sotsiaalteaduskonnaga.

Nüüd ehk kaks aastat pärast Pedagogicumi loomist Pedagogicum kaotatakse ning muudetakse konsortsiumiks.

Pedagogicumi juht Margus Pedaste ei usu, et vormi muutmine lahendaks sisulisi probleeme. Ometi käis Pedagogicumi probleemidele lahenduste otsimisel terav arutelu, kas muuta see asutuseks või konsortsiumiks. Viimasel nõukogu istungil pakkus professor Jaak Järv, et tarvis oleks luua hoopis õpetajakoolituse prorektori ametikoht.

Tõepoolest, Pedagogicumi põhikirjaga pandi Pedagogicumile ülesandeid, mille täitmiseks tööriistu ei antud. Pedagogicum oli pelgalt koordineeriv üksus, ent kui koordineeritavad ei taha saada koordineeritud ning koordineerijal ei ole võimalusi nende sundimiseks, siis on asi ka vormis.

Ometi peaks selge olema seegi, et peamine on põhimõtteline soov õpetajakoolituse parendamisel ise kaasa lüüa. Siiras soov koolitada

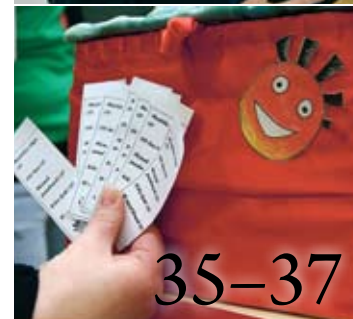
üha paremaid õpetajaid, võtta õpetajakoolituses Eestis jõulise liidri positsioon, nagu nõukogu liikmed on väljendanud. On seda väljendanud nii Pedagogicumi luues, seda laiali saates kui ka kindlasti varem, mil iganes on õpetajakoolituse teemaatika päevakorda tõusnud. Pelgalt nentimisest ei piisa ning väga piinlik oli kuulata nii eelmise aasta detsembri valitsuse kui ka nõukogu istungil, kuidas Pedagogicumi juht oli sunnitud põhjendama Pedagogicumi eksisteerimist. Sedasama Pedagogicumi, mille tekke olid teaduskonnad heaks kiitnud. Piinlik oli see ristilöömine.

Professor Edgar Krull on märkinud, et teaduskonnad ei ole suutnud õpetajakoolituses head koostööd teha juba aastakümneid. Sobilikku vormi on otsitud, ent pole leitud. Kas Pedagogicum konsortsiumina suudaks teaduskonnad koostööle sundida? Enam kui kahtlane. Koostöö aluseks on mitmepoolne tahe teha koostööd. Õpetajakoolituse teema tuleb taas arutlusele mõnel järgneval nõukogu istungil. Loodetavasti tekib suurte sõnade taha ka tuumakam sisu, mis süüa sünnib.

Universitas Tartuensis on Tartu ülikooli ajakiri. Ilmub kord kuus. Tiraaž 3500. Tellimisindeks Eesti Postis 00892 • Tartu, Munga 4 (II k); Tel: 737 5680, 523 1751; e-post: ajakiri@ut.ee; www.ajakiri.ut.ee. Postiaadress: Ülikooli 18, Tartu 50090 • **Vastutav väljaandja:** Illari Lään; **peatoimetaja:** Sigrid Sõerunurk; **toimetajad:** Merilyn Merisalu ja Eve Tisler; **keeletoimetaja:** Marika Kullamaa; **küljendaja:** Margus Nõmm; **fotograafid:** Andres Tennus ja Ove Maidla; **infotoimetaja:** Gea Gorjunova; **Trükk:** Ecoprint • Kõik Universitas Tartuensis avaldatud artiklid jm tekstid ning fotod ja illustratsioonid on autoriõigusega kaitstud teosed. Toimetusel lubab neid kasutada vaid koos viitega autorile ja Universitas Tartuensisile. • Toimetusel on õigus kaastöid nende selguse huvides toimetada ja lühendada. • **UT kolleegiumi esimees:** Maja Vadi, **liikmed:** Sulev Kõks, Ivo Volt, Mart Noorma, Villu Päärt, Indrek Treufeldt, Riin Kruusenberg, Liina Liiv.

UT

UNIVERSITAS TARTUENSIS

- 7 Struve-aegne teleskoop läbis itaallase käe all noorenduskuuri.
- 10 Patoloogilise anatoomia professor Johan Björkegren peab inauguratsiooniloengu.
- 12 Persoon
«Teadlasena on mul veel hulk tööd tegemata, eesmärke rohkem, kui ilmselt täita suudan,» räägib tänavu presidendi teenetemärgi pälvinud kultuurisemiootika professor Peeter Torop (60).
- 16 Noor geenitehnoloog Liis Uusküla leidis, et korduvate iseeneslike raseduste katkemiste põhjus võib seisneda mitte ainult ema-, vaid ka isapoolses geneetikas.
- 19 Skandinavistika professor Daniel Sävborg peab inauguratsiooniloengu.
- 22 Arstiteaduse üliõpilase Ellen Kameniku luuletus Eesti Vabariigi aastapäeva puhul.
- 25 Väitekiri: terrorismi ühtne defineerimine aitaks riikidel paremini terroristlike mitteriiklike rühmitustega võidelda.
- 28 Riigikogu võttis vastu Tartu ülikooli seaduse muutmise seaduse. Ülikoolis seisab nüüd ees põhikirja koostamine.
- 32 Ülikooli teadlased modelleerivad energiatõhusaid maju, mille energiavajadus on tavalistest hoonetest kümneid kordi väiksem.
- 35 Pildis – tudengite teatripäevad
- 38 TÜ Viljandi kultuuriakadeemia tantsutudengi reisikiri Nizzast
- 41 TÜ vilistlane ja luuletaja Kristiina Ehin leiab, et kirjanikuks on võimalik ülikoolis õppida, kui vaid üliõpilastele õpetatakse rohkem loovkirjutamist.
- 44 Üliõpilased, õppejõud ja teised ülikooli töötajad on aastakümneid leidnud põhjust minna Käärikule kas sporti või teadust tegema. Tänavu 4. märtsil võõrustas Kääriku taas ülikooliperet.
- 50 Järelhüüded, juubelid, kaitsmised, tunnustused, teated

Järgmine Universitas Tartuensis ilmub 1. aprillil 2011.

roheline trükis

Trükitud taastoodetud paberile looduslike trükivärvidega. ©Ecoprint

Ülikool väärtustab senisest enam õpikute kirjutamist

Veebruari istungil muutis nõukogu õppejõudude ja teadustöötajate ametinõudeid nõnda, et akadeemilises CV-s hakatakse senisest enam väärtustama eesti-keelsete kõrgkooliõpikute koostamist ja tõlkimist eesti keelde.

Nüüdsest on ülikooli originaalõpikud võrdsustatud monograafiaga ning õpiku eestikeelne tõlge publikatsiooniga.

«Kõrgkooliõpikute kirjutamise väärtustamine akadeemiliste ametinõuete seisukohalt on mõõdapääsmatu selleks, et motiveerida õppejõude õpikuid kirjutama,» ütles õppeprorektor Martin

Hallik. Tema sõnul on kvaliteetse õppetöö üheks kõige olulisemaks aluseks õpikud ja nende piisav kättesaadavus üliõpilastele.

Muudatused jõustuvad tänavu 1. septembril ning uute nõuete alusel hinnatakse isikuid, kes taotlevad töölevõtmist õppejõu või teadustöötaja ametikohale, mille avaliku konkursi teade avaldatakse või ilma konkursita täitmine otsustatakse alates 1. septembrist 2011. aastal.

18. märtsini 2011 on avatud ka Tartu ülikooli kirjastamistoetuse taotlusvoor. Taotlemise üheks tingimuseks on, et õpik aval-

datakse ka elektrooniliselt TÜ raamatukogu e-õpikute andmebaasis.

Toetuse saajatel on võimalus läbida tasuta koolitus õpiku ja e-õpiku koostamise kohta.

Peale õpikute toetatakse võimalusel ka ülikooli nime all kirjastatavaid ajakirju, mille mõjuala on lai või millel on avatud juurdepääs kõigile kasutajatele (Open Access).

Lisainfo: siseveeb.ut.ee/opikud

Tudengid korraldavad rahvusvahelise inimõiguste seminari

Aprilli lõpus korraldab põhiliselt Tartu ülikooli tudengitest koosnev ELSA Estonia juba kuuendat korda rahvusvahelise humanitaarõiguse seminari.

27. aprillist 1. maini vältava seminari teema on relvastatud konfliktide privatiseerimine, üks rahvusvahelise õiguse tänapäevaseid väljakutseid.

Relvastatud konfliktide privatiseerimine seisneb selles, et suurriigid kasutavad aina enam relvastatud konfliktide tsoonis (Iraagis ja Afganistanis) eri missioonide toetamiseks, läbiviimiseks või kavandamiseks turva- ja sõjalisi

teenuseid pakkuvaid ettevõtteid.

Kui riigi palgal olevad sõdurid on oma käitumises piiratud või kaitstud rahvusvahelisest humanitaarõigusest tulenevate reeglitega (nt tsiviiliskite ründamise keeld ja kaitse kriminaalmenetluse eest), siis konfliktist osa võtva turvaettevõtte nende reeglite järgi veel kvalifitseerida ei saa.

Selliste ettevõtete vajadusest ja nende rollist armee vaatenurgast räägib kapten Jaak Otsason. Turvaettevõtete rollist ja neile rakenduvatest reeglitest räägib Chris Sanderson, Ühendkuningriikide ettevõtte Control Risk Ltd

direktor valitsuste toetamise alal. Seminaril esineb lektorina ka rahvusvahelise punase risti komitee piirkondlik juriidiline nõustaja.

ELSA ehk European Law Students Association on üliõpilaste veetav ja neile mõeldud rahvusvaheline, sõltumatu ja apoliitiline mittetulundusühinguna tegutsev organisatsioon eesmärgiga juurutudengite ja noorte juristide silmaringi avardada ning sotsiaalset vastutust arendada eri tegevuste kaudu, mis täiendaksid akadeemilist haridust. Eesti ELSAs on ligi 380 liiget, neist suurem osa TÜ õigusteaduse üliõpilased.

Riigi suurima stipendiumi pälvis Birgit Poopuu

Tartu ülikooli sihtasutus otsustas anda Eesti suurima, 12 782-eurose Ernst Jaaksoni stipendiumi TÜ politoloogia esimese aasta doktorandile Birgit Poopuule.

Stipendium võimaldab noorteadlasel minna aastaks Inglismaale St. Andrewsi ülikooli, kus tema juhendajaks saab maailma üks juhtivaid rahvusvaheliste suhete spetsialiste, professor Oliver Richmond. Poopuu doktoritöö rahvusvaheliste suhete valdkonnas käsitleb Euroopa Liidu rahuvalvaja rolli kujunemist.

Sotsiaal- ja haridusteaduskonna dekaan professor Jaanus Harro rõhutas soovituskirjas

Birgit Poopuule rahvusvahelist mõõdet, mida on neil võimalik ühe maailma tuntuima rahuvalvamise eksperdi juhendamisel oma doktoritööle juba algaasis anda.

TÜ sihtasutuse juhataja Ruth Kotsari sõnul sai stipendiaadi valikul määravaks just tema soov ja võimalus kirjutada oma doktoritööd eriala ühes maailma tippkeskuses. «See annaks tulevase suhtevõrgustiku näol pikemas perspektiivis lisaväärtust nii Tartu ülikoolile kui ka Eestile laiemalt,» lisas Kotsar.

Ka doktorandi Tartu ülikooli juhendaja, Cambridge'i ülikoolis doktorikraadi kaitsnud TÜ riigiteaduste instituudi vanemteadur Maria Mälksoo kinnitas, et Poopuu näol on tegemist silmatorikavalt võimeka ja tugevate akadeemiliste väljavaadete üliõpilasega.

23. veebruaril Tartu ülikooli aulas vabariigi aastapäeva aktusel Poopuule üle antud stipendium on Eesti suurim. Seda makstakse välja Ernst Jaaksoni mälestusfondist, mis loodi TÜ sihtasutuse juurde kümme aastat tagasi, kui Tartu ülikooli jõudis legendaarse diplomaadi Ernst Jaaksoni 8,6 miljoni krooni suurune pärand.

Stipendiumi eesmärk on toetada välismaal kraadiõpet või teadusuuringuid jätkavaid Eesti doktorante, teadureid ja noori õppejõude.

Foto: Andres Tennus

Mikelsaar on Tartu aukodanik

Mikrobioloog Marika Mikelsaar oli üks kahest tartlasest, kellele anti sel aastal Tartu linna aukodaniku tiitel.

Tartu ülikooli emeriitprofessori Mikelsaare tuntuim saavutus on organismile kasuliku probiootilise piimhappebakteri *Lactobacillus fermentum* ME-3 avastamine. 1995. aastal avastatud bakterit kasutatakse TÜ litsentsi alusel jogurtites ja kefiirides juba ligi kaheksa aastat.

72aastase Mikelsaare tegevust on kolmel korral tunnustatud Eesti vabariigi teaduspreemiaga, seda viimati 2010. aastal elutöö eest. Ta on valitud ka aasta naiseks ning saanud Euroopa Liidu ja maailma parima naisleiuatja auhinna.

Tartu linna aukodaniku nimetus on auavaldus Tartu linnale elutööna osutatud väljapaistvate teenete eest.

Foto: erakogu

TÜ loodusmuuseum kaardistas veebis Eesti rannikualad

Tartu ülikooli loodusmuuseumi eestvedamisel valmis põhjalik veebirakendus, mille abil saavad huvilised tutvuda Eesti rannajoone, rannikualade ning sealse elustikuga, lahendada ülesandeid ja teha virtuaalse rännaku mööda rannikut.

TÜ loodusmuuseumi digitaal- arhiivide spetsialisti Veljo Runneli sõnul sündis idee INTER-REGi poolt rahastatava projekti COWEB (Communicating the Baltic) käigus. «Ühest küljest otsisime teavitavat rakendust, mis

suudaks kergemini luua teadmistesilda Läänemeremaade vahel. Teisest küljest tahtsime luua õppevahendit, mis oleks kasulik Eesti õpetajatele ja õpilastele ning kus interaktiivsus ja atraktiivsus oleksid olulised tegurid,» seletas Runnel, kes on kaardirakenduse üks loojatest.

Veebileht eestirannik.ut.ee tutvustab just seda piiriala, mille kaudu on Eesti loodust ja keskkonda hea võrrelda naabermaadega. See aitab uurida, millised on rannikud Soomes,

Rootsis ja Lätis, millest tulenevad riikide erinevused ja sarnasused ning kuidas mõjutab Läänemere seisund meie loodust.

Runneli kinnitusele on veebileht lisaks hariva info jagamisele kasulik ka tunnetuslikult, sest aitab tajuda meie looduse ja maastiku terviklikkust.

Nii peaks sealt midagi põnevat leidma kõik looduse- ja reisihuvilised. Eriti võib see olla kasulik õppevahend koolides, huvikoolides ning keskkonnahariduskustes.

Wiedemanni keeleauhinna sai Tiit-Rein Viitso

Valitsus määras Wiedemanni keeleauhinna Tartu ülikooli emeriitprofessorile Tiit-Rein Viitsole, kelle kandidatuuri esitasid auhinna komisjonile emakeele selts ja Tartu ülikool.

Viitsole otsustati auhind määrata eesti keele kujunemise uurimise ning hääliku- ja vormisüsteemi kirjeldamise ja võimalusterohkusele osutamise eest, samuti teravakeelselt otseüleva seismise eest lühimälulisuse vastu eesti keele asjade ajamisel oma riigis ja välismaal, põhimõttekindla keelekorralduse, täpse toimetustöö ja veetleva akadeemilisuse eest.

Ligi 250 publikatsiooni

avaldanud Viitso on rahvusvaheliselt tuntud eesti keele ja selle sugulaskeelte uurija.

Ministeeriumi teatel on tähelepanuväärne ka tema tegevus õppejõuna ning teadusorganisatsiooniline ja ühiskondlik aktiivsus.

31 956 euro suurune Wiedemanni keeleauhind anti Viitsole üle vabariigi aastapäeval 24. veebruaril.

Möödunud aastal määrati Wiedemanni keeleauhind emakeelse sõnakasutuse suurmeistrile Ain Kaalepile.

Aasta varem sai selle väliseesti keeleteadlane, Tartu ülikooli audoktor Ilse Lehist.

Foto: Andres Tennus

Foto: Andres Tennus

Struve-aegne teleskoop läbis põhjaliku noorenduskuuri

Veebruarikuu kõige külmemad päevad veetis soojust Itaaliast pärit teadusinstrumentide ajaloolane Paolo Brenni Tartu tähetorni Struve-aegset teleskoopi restaureerides, et saada see korda tähetorni ametlikuks avamise ajaks aprillis.

Refraktori metallosad said oma kuldse värvi tagasi spetsiaalsetes lahustes ning edasise tuhmumise vältimiseks peale lakikihi. Värske ilme sai ka tampepuust jalg.

Fraunhoferi refraktor on Brenni jaoks seni suurim, mida tal on tulnud restaureerida. Veidi

noorem ning väiksem teleskoop on Brenni käe all värskema ilme saanud Palermo observatooriumis.

«Ma tunnen seda laadi instrumente hästi, kuid enamasti olen töötanud palju väiksemate objektidega,» ütles Brenni. Kui välja arvata mõned üksikud väikesed osad, on 1824. aastast pärit teleskoobi kõik osad originaalsed.

Brenni sõnutsi oli restaureerimistöö kui täppisteadus, sest ka iga mutter pidi minema täpselt endisesse kohta – kõik teleskoobi osad olid tehtud käsitööna

ning spetsiaalselt selle instrumendi jaoks. «Mutrid, mis tunduvad identsed, seda tegelikult ei ole,» lisas itaallane.

Ligi 30 aastat teaduslikke instrumente restaureerinud ning nende ajalugu uurinud Brenni loodab kirjutada ka Struve teleskoobist artikli.

Mujal maailmaski tuntud Tartu tähetorni Fraunhoferi refraktoriga mõötis Friedrich Georg Wilhelm Struve esmakordselt tähtede kauguse parallaxsi meetodil. Sarnaseid teleskoobe on maailmas veel vaid üks – Münchenis.

Tartu ülikool teeb ukseid lahti

23. märtsil toimub Tartu ülikoolis traditsiooniline lahtiste uste päev, kus huvilised saavad tutvuda õppimisvõimalustega ülikoolis.

Päev algab kell 10.50 ülikooli peahoone aulas õpilastele mõeldud infotunniga, kus avasõnad ütleb rektor Alar Karis. Aulas toimuvaid ettekandeid on võimalik otseülekandena jälgida veebist aadressil <http://video.ut.ee>.

Ülikooli peahoones toimub minimeks, kus on esindatud kõik teaduskonnad ja kolledžid ning huvilistel on võimalik saada

vastuseid oma küsimustele. Päeva jooksul saab teaduskondades tutvuda õppimisvõimaluste ja -tingimustega, kuulata loenguid, kohtuda õppejõudude ja üliõpilastega. Ekskursioonid toimuvad Tü raamatukogus, spordiklubis ja ühiselamutes. Külalastajatele on tasuta avatud ka Tü muuseumid.

Samal päeval toimub lahtiste uste päev korraga seitsmes Tartu kõrgkoolis: lisaks Tartu ülikoolile ka Eesti maaülikoolis, Eesti lennuakadeemias, kaitseväe ühendatud õppeasutustes, Tartu

tervishoiu kõrgkoolis, Tartu kõrgemas kunstikoolis ja TTÜ Tartu kolledžis.

Taaskord on Harjumaa ja Põhja-Eesti noortel hea võimalus tulla Tartu kõrgkoolidega tutvuma tasuta erirongiga. Seitsme kõrgkooli, Edelaraudtee ning Swedbanki koostöös sõitma pandud erirong väljub Tallinnast Balti jaamast 23. märtsi hommikul kell 7.56 ning asub Tartust tagasiteele kell 17.23. Noorte aega rongis sisustavad kõrgkoolide üliõpilasesindused ning Swedbank.

Foto: Andres Tennus

Riigi teaduspreemia elutöö eest pälvis Vladimir Hižnjakov

17. veebruari istungil kinnitas vabariigi valitsus 2011. aasta riigi teaduspreemiate saajad. Pikaajalise tulemusliku teadus- ja arendustöö eest antava 38 347 euro suuruse riigi teaduspreemia sai Tü emeriitprofessor Vladimir Hižnjakov.

Vladimir Hižnjakov on ligi viiskümmend aastat töötanud teoreetilise füüsika valdkonnas, esiletõstmist väärib tema panus kõrgetemperatuurilise ülijuhtivuse vallas. Lisaks on ta uurinud tahkiste optilisi omadusi ja spektrograafiat, kristalli lisanditsentrite teooriat, kuumaluminestsentsi, mittelineaarset optikat ja kvantoptikat.

Tü teadlastest pälvisid eelneva nelja aasta jooksul valminud

ja avaldatud parimate teadustööde eest antavad 19 174 euro suurused riigi teaduspreemiad Gennadi Vainikko täppisteadustes uurimuste tsükli «Südamlikud Volterra integraalvõrrandid» eest, Eduard Maron arstiteadustes uurimuste tsükli «Paanikahäire teket ja kulgu mõjutavad neurobioloogilised tegurid» eest, Asko Lõhmus põllumajandusteadustes uurimuste tsükli «Metsakasvatuse ökoloogilise säästvuse edendamine» eest, Tiit Tammaru sotsiaalteadustes uurimuste tsükli «Rahvastikurühmade linnastumine, eeslinnastumine ja vastulinnastumine Eestis» eest ja Valter Lang humanitaarteadustes uurimuste tsükli «Eesti ja Baltimaade pronksi- ja rauaaeg» eest.

Teise teaduse elutööpreemia pälvis TTÜ emeriitprofessor Ülo Lille.

Foto: Andres Tennus

Matemaatika puust ja punaseks

Tartu ülikooli matemaatikatudengid Silvia Kuusk ja Kätlin Loit salvestasid ainulaadsed eestikeelsed kordamiseks mõeldud matemaatika videotunnid, mis hõlmavad kogu gümnaasiumi õppekava.

Kõik teemad on jagatud kolme ossa, mis mahuvad viiele DVDle. Et videoloengud on üles ehitatud samm-sammult, ei hakata järgnevat loengutes enam neid mõisteid ja valemeid üle seletama, mida varasemates puudutatud on.

Kolmanda kursuse tudeng

Kuusk ja teist aastat matemaatikat õppiv Loit peavad DVDde eelseks just seda, et kui midagi jääb segaseks, võib alati tunni üle kuulata ja vaadata. Ometi kinnitavad mõlemad, et nende videoloengud ei ole mõeldud eraldiseisvalt, vaid aitavad koolis õpitut lihtsalt ja loogiliselt korrata ja meelde tuletada. Nii põhjalikku selgitustööd, nagu matemaatikaõpetajad tunnis teevad, nad lühivideotes ei tee.

Loengutes selgitavad tüdrukud teooriat ja lahendavad ülesandeid, et teadmisi praktiliselt kasu-

tada. Kuna loengute eesmärk on muuta matemaatika kõigi jaoks arusaadavaks, on õppematerjalid hulgaliselt elulisi näiteid.

Materjale kogusid üliõpilased põhiliselt matemaatikaõpikutest ja ingliskeelsetelt internetilehekülgedelt.

Matemaatikatudengite kätetoõ on esialgu müügil üle Eesti kõikides Selverites, ühe osa hind on 16 eurot ja 90 senti. Mõned näited videoloengutest on üleval ka projekti kodulehel www.puustjapunaseks.eu.

Patoloogilise anatoomia professori inauguratsiooniloeng

17. märtsil kell 16.15 peab Tartu ülikooli patoloogilise anatoomia professor Johan Björkegren ülikooli aulas ametisse astumise loengu teemal «Mitut liiki kudesid hõlmav süsteemne lähenemine koronaarsele ateroskleroosile: esseeisev rõhuasetus võrgustikele» («A Multi-Tissue Systems Approach to Coronary Atherosclerosis: the Network Road Ahead»).

Füsioloogias ja patoloogilises anatoomias saab molekulaartasandi sündmusi kõige paremini kirjeldada sõlmedest ja seostest koosneva võrgustikuna. Vastavalt ajale ja mikrokeskkonna olustikule määravad taolises võrgustikus kulgeva protsessi või haiguse arengu erinevad molekulid. Molekulaarvõrgustikud ei toimi mitte ainult ühes või teises koes, vaid ka eri liiki kudede vahel.

Südame koronaartõve (SKT) arvele langeb juba praegu 50 protsenti surmaga lõppevatest haigusjuhtumitest arenenud riikides ja arengumaades. SKT tõuseb 2012. Aastal malaariast möödudes kõrgeima suremusega haiguseks kõigis kategooriates. Katsed võidelda taolise süsteemse

Foto: Camilla Svensk

terviserikkega kandidaatgeeniuringute teel on professor Björkegreni sõnul määratud läbikukumisele. Samas on võimalik saavutada edu, kui kirjeldada SKT poolt molekulaartasandi võrgustikes põhjustatavate muutuste kogumit.

Oma laboris taotlebki professor Björkegren koronaarterite ateroskleroosi enneaegset väljakujunemist põhjustavate molekulaarvõrgustike kaardistamist suure jõudlusega sõeluuringute abil kogu genoomi DNAST ja RNAST, mis on isoleeritud hästi iseloomustatud patsientidelt ning SKT hiire- ja rakumudelsüsteemidest.

Professor Björkegren lõpetas 1989 Stockholmi majandus-ülikooli ning 1995 Karolinska instituudi arstiteaduskonna. 1998 sai ta Karolinska instituudist doktorikraadi. 2003. aastast töötab tas amas vanemteaduri, uurimisrühma juhi ning molekulaarmeditsiini dotsendina.

1999–2001 täiendas professor Björkegren end järel doktorantuuris California ülikoolis San Franciscos, kus ta oli üks esimesi teadlasi, kes ühines akadeemilise GeneChip programmiga, mida pakub toona alustanud ettevõtte Affymetrix Inc. Pärast naasmist Karolinska instituuti 2002. aastal asutas ta oma uurimisrühma, mis tegeleb süsteemsete ateroskleroosi ning südame koronaartõve uuringutega, keskendudes seejuures patsientidele, kes põevad haigust raskel kujul.

Enne tööle asumist Tartu ülikoolis 2010. aasta mais tegi professor Björkegren aastal 2007 koostööd TÜ torakaalkirurgi, doktor Arno Ruusalepaga, kellega koos tegi ta kliinikumis mitmeid kliinilisi uuringuid.

Björkegren on asutanud Rootsis kaks biotehnoloogiaettevõtet ning kuulub nende juhatusse. ①

Eesti arstiteadus-üliõpilaste selts 20

Gilber Kask

Eesti arstiteadusüliõpilaste seltsi president

Eesti arstiteadusüliõpilaste selts (EAÜS) on arstiteaduse ühendav organisatsioon, mille peaesmärk on avalikkuse huvides sotsiaalsete, tervishoiu ja inimõigustega seonduvate probleemide teadvustamine ja ühiskonnas nende lahendamisele kaasaaitamine. Tänavu 20aastaseks saavasse EAÜSi kuulub 200 aktiivset arstitudengit, kel kõigil on soov maailma parandada.

Seltsil luuakse kollegiaalseid suhteid juba tudengieas ning kujunevad välja väärtushinnangud. EAÜS õpetab, kuidas olla suurepärase arsti, sest arstiametis on vajalik humaansus, heatahtlikkus, ühiskondlik aktiivsus, empaatavõime, oskus töötada meeskonnas ja arvestada teistega, oskus juhtida, aga ka alluda, oskus rääkida ning oskus kuulata, võime näha maailmapilti laiemalt kui Biomeedikum ja Tartu ülikooli kliinikum.

Nende 20 aastaga on selts palju korda saatnud. Erilist tähelepanu oleme pälvinud seoses abiarsti ametikoha loomisega. Täna seaks muudetud seadus on olnud algusest lõpuni meie, üliõpilaste idee. Hoolimata sellest, et palju tööd on veel ees, oleme uhked, et esimesed suured sammud on astunud.

Foto: Andres Tennus

Seltsil on kaheksa alalist töörühma, neist suurima liikmete arvuga on rahvatervise töörühm. Tegemised haaravad nii lapsi, noori kui ka eakaid. Oleme korraldanud tervisetelke ja loengusarju mitmesugustel tervise teemadel. Tartu linnavalitsuse toel korraldame traditsioonilist eakate päeva. Esimest korda Eestis korraldasime 2010. aasta oktoobris Tartu Descartes'i lütseumis projekti «Anoreksia ja buliimia vastane moe-show», mille Eesti noorteühenduste liit valis eelmise aasta noorteprojektiks.

Pikaajase projekti idee «Kaisukaru haigla» pärineb rahvusvaheliselt organisatsioonilt International Federation of Medical Students' Associations (IFMSA), mis gutseb mitmes riigis üle

maailma. Selle projekti raames räägivad kitlites arstitudengid lasteaiastega arstidest, haigustest ja ravivad terveks nende kaisukarud. Eesmärk on vähendada juba varases eas nn valge kitli kartust.

Reproduktiivtervise töörühma eesmärk on laiapõhjaline seksuaalhariduse jagamine. Viime vastavat infot nii koolilaste kui ka tudengiteni. Oleme korraldanud noortele reproduktiivteemalisi loenguid ning püüame enam käsitleda praktilisemaid ja tõsisemaid teemasid, nagu kondoomikasutamine, seksuaalse aktiivsusega seotud riskid ja nende ennetamine, lisaks ka üleüldisemaid küsimusi, nagu paarisuhted, sooline võrdsus ja seksuaalsed õigused ning loomulikult seksuaalsusega seotud positiivseid ja nauditavaid aspekte.

EAÜSi pesamuna – spordirühm – hoolitseb järjepidevalt arstitudengite, arstide ja õppejõudude tervise hea käekäigu eest. Iga-aastased korvpalli- ja jalgpalliturniirid on saanud teaduskonnale lahutamatuks osaks.

On veel mitmeid üritusi, mis töörühmade alla ei kuulu. Näiteks EAÜSi suvekool, talveseminar, sügis- ja kevadpiknikud.

IFMSA kaudu oleme saanud mitmeid ideid meie enda riigi rahvatervishoiu edendamiseks ning võimaluse korraldada välisvahetusi. ①

Foto: Andres Tennus

Peeter Torop: 60aastaselt teadlase elu alles algab

«TEADLASENA ON MUL VEEL HULK TÖÖD TEGEMATA, EESMÄRKE ROHKEM, KUI ILMSELT TÄITA SUUDAN,» RÄÄGIB TÄNAVU PRESIDENDI TEENETEMÄRGI PÄLVINUD KULTUURISEMIOOTIKA PROFESSOR PEETER TOROP (60).

Kristjan Pihl
ajakiri@ut.ee

Kuigi võiks arvata, et Peeter Toropi rollis, olles pärast legendaarse Juri Lotmani surma 1993. aastal üks Eesti semiootika võtmetegelasi, on lihtne väsida, pole see tema puhul kaugeltki nii. Vastupidi, just nüüd algab tõeline teadustegevus, mis enne, kümneaastase osakonnajuhtimise kõrvalt polnud võimalik, kinnitab mees energiliselt.

Toropi sõnul on temalt peagi ilmumas raamat «Tõlge ja kultuur». Järge ootab filmianalüüsi raamat, mille käsikiri valmib sügiseks. Edasi on plaanis Dostojevski monograafia ja mõned semiootilised raamatuprojektid.

Toropi ülikoolitee algas 1969. aastal, mil ta astus Tartu ülikooli vene filoloogiat õppima. Esialgse plaani lähetusprogrammi raames ukraina keele tõlkijaks õppida mattis ta õppejõudude soovitusel maha, sest Kiiev oli ukraina keele

ja kultuuriga tutvumiseks tollal liiga venestunud linn.

Noormees jäi Eestisse ning võttis veel septembris vastu järgmise suure otsuse, kui abiellus kehakultuuri esmakursuslase Tiinaga. Kui enamik vene filoloogid saadeti esimeseks kursuseks Venemaale keelt praktiseerima, siis värske pereinimene jäeti koju.

«Tagantjärele võib arvata, et sain siin parema vene keele kooli, kui nemad, kes võõrsil venelaste keskel eestikeelse oaasi moodustasid,» räägib Torop.

Lisaks eesti ja vene keelele on Torop loengukursusi pidanud veel soome ja inglise keeles.

Torop järgib ülikooli professori ja kirjandusteadlase Zara Mintsi seisukohta, millele vastavalt määrab filoloogi keeleoskuse vajadus lugeda vajalikku teksti ja see tekst ei tohi iial keelelistel põhjustel lugemata jääda. Eht-toroplikult tagasihoidlikult möönab ta, et valdab siiski ka mõningaid teisi slaavi keeli.

«Üldiselt oli ülikooliaeg in-

tellektuaalselt äärmiselt mitmekülge, tollane stipendium lubas soetada ka palju rohkem raamatuid kui praegune,» meenutab professor. «Ka kultuurielu oli kirev, näiteks sai kogu tollane Vanemuise praegusest huvitavam repertuaar läbi vaadatud.»

MAAILMAPILT AVARDUS SOOMES

Teatrist enam nautis noor semiootik aga tollaste õpetajate Juri Lotmani ja Zara Mintsi loenguid. Kuigi nende loengud olid alati kaasahaaravad, ei jõudnud kõigini teadmine, et kuulatakse maailmatasemel loenguid. «Isegi Lotmani loengust tehti poppi,» muheleb Torop. Tartu haridus tõusis seda enam hinda, mida rohkem Tartus õppinud inimesi välismaale õppima või töötama sattus ning sealses konkurentsisis läbi lüüa suutis.

Semiootikarahvast eristasid teistest teaduskondadest head kollegiaalsed suhted, on Torop veendunud, üksteisesse suhtuti

nagu võrdne võrdsesse. «See põhimõte kehtis ka tudengite ja õppejõudude vahel, sest Lotman kutsus ka igat esimese kursuse tudengit kolleegiks ja juurutas üksteist austava suhtlemisstiili. Eks seepärast meid ikka kadestati ka.»

Kõige olulisemaks perioodiks enda kui teadlase elus peab Torop Soomes veedetud aega. Esiteks avardas Helsingi ülikoolis õppejõuna töötamine tohutult mehe maailmapilti. «Soomes käis tollal võrreldes Eestiga väga palju välisõppejõude ning oma esimesed välisreisid teadlasena tegin just soomlaste raha eest.»

Helsingi raamatukogud pakusid suurepäraselt töökeskkonda, eriti unikaalse fondiga slaavi raamatukogu, kus olid säilinud ka need raamatud, mis Moskvas, Peterburis ja Tartus stalinismi aegadel hävitati. Seal sai kirjutatud raamat «Dostojevski: ajalugu ja ideoloogia» ning kokku pandud doktoritöö «Totaaltõlge».

«Kuna Tartus ei olnud mul semiootikuna võimalik astuda aspirantuuri, siis oli ka Lotmani soov, et tuleksin Soomest tagasi doktorikraadiga ja saaksin seega jõudsamalt kaasa aidata semiootika edenemisele Tartus,» selgitab Torop.

Ehkki praegu ei kujutaks Eesti semiootikat ette ilma Toropita, ja vastupidi, polnud see toonasele Tartu 5. keskkooli (praeguse Tamme gümnaasiumi) õpilasele kaugeltki esimene valik. Näiteks plaanis joonestamise eriklassis õppinud noormees hoopis arhitektiks saada.

Kunstist huvitunud poiss

teenis küll nii mõnelgi suvel joonestajana taskuraha, kuid see ei kompenseerinud puudujääke reaalinetes. Ühtlasi polnud tal arhitektuuri sisseastumiseks nõutud tasemel loovtöid ette näidata.

Võib arvata, et Toropi huvi ehituskunsti vastu pärineb leiutajaloomusega isalt. Ka tema oleks poega meeleldi arhitektina näinud, kuid mingit sundust Toropi sõnul kodus ei olnud. «Hiljem, enne surma, sattus isa haiglas ühte palatisse Juri Lotmaniga, kellest ta sattus sedavõrd vaimustuse, et toetas täielikult mu valikut.»

VEDAS AJAKIRJA SEMIOOTIKAST

Pärast kuut aastat Helsingis naasis Torop Tartusse. Mihhail Lotman on öelnud, et põhiliselt just Toropi energiline tegevus lubas jätkuda tuntud sarja «Sign Systems Studies» väljaannetel, mille tegevus pärast tema isa surma katkes. «Minu organiseerimisvõime ei ole kiita, kuid õnneks saime juurde inimesi, kel oli kogemusi (nagu professor Kalevi Kull) ja kasvas peale noori ja hakkajaid kolleege,» märgib Torop.

Selle tulemusena sai seni venekeelsest maailma vanimast semiootikaajakirjast valdavalt ingliskeelne ajakiri. Lisaks sellele hakkasid ilmuma mitmed teised väljaanded. Näiteks raamatuteseeria «Tartu Semiotics Library», võrguajakiri Hortus Semioticus ja aastaraamat Acta Semiotica Estica.

Nii hakkasid Eesti ajakirjades kirjutama ja loengusaali külastama maailma juhtivad semiootikud, nagu Tartu semiootika

kuldajal. Oma roll selles on ka Eesti semiootika seltsil, mille esimeheks on just Torop.

«Võõrustada maailma tipp-tegijaid ja näha, kui kaugel oleme meie või on meist maailma tipp-teadus – see on ääretult oluline ning välistab võimaluse, et hakkad mõtlema endast halvasti,» selgitab Torop. «Ei ole nii, et pärast Lotmanit on Eesti semiootikast järel vaid õnnetu järelkaja.»

Semiootika tulevikku vaadates on Toropi hinnangul oluline jälgida suundumusi mitte ainult ühe kitsa eriala lõikes, vaid kogu humanitaar- ja sotsiaalvaldkonnas laiemalt. Kuna semiootikut peetakse laia profiiliga humanitaariks, siis sõltub semiootika staatus mõlema valdkonna üldisest arengust.

Semiootika saab humanitaar- ja sotsiaalteadusi nii empiirilisel kui ka metodoloogilisel nende arengus toetada ja seetõttu on oluline dialoogi väärtustamine eri distsipliinide ja valdkondade vahel.

Samas on Torop veendumusel, et nii nagu teistes eluvaldkondades, ei jäta tehnoloogia hüppeline areng puutumata ka semiootikat. «See kõneleb kultuurikeskkonna muutumisest ja kommunikatsiooni teisenemisest, kuid suhtlemine jääb ikka samaks.»

KULTUURI-KOMMUNIKATSIOON

On loomulik, et igas ajas valitseb oma kultuur ja sellele omased kombid. Seetõttu on väär öelda, justkui rikuksid näiteks arvutianimatsioonid ja 3D-filmid klassikalise filmi printsiipi. Torop toob näite, et kui tummfilm asendus

helifilmiga, peeti ka seda täielikuks filmikunsti kriisiks.

Torop selgitab, et kultuurikommunikatsiooni puhul on kõige tähtsam nüanss tagasiside, iga kultuur püsib võimel end kirjeldada ja oma identiteeti sätestada. Humanitaar- ja sotsiaalteadusi võibki tagasisideteadusteks nimetada, sest nende tasemest sõltub see viis, kuidas ühiskonnas olulisi asju lahti räägitakse.

Kultuurikommunikatsioon ja kogu kultuurikeskkond on tehnoloogiliselt mitmekesisestunud ja analüütikule esitatakse ikka kõrgemaid nõudeid. «Praegu tuleb kursis olla blogides, suhtlusportaalides ja internetis toimuvaga laiemalt. Materjalirohkuse tõttu on praegu semiootik olla raskem kui ial varem,» möönab professor kaasaja keerukust. «Teisalt muudavad otsingumootorid informatsioonis orienteerumise lihtsamaks.»

Kõrgharidusest rääkides ei saa Torop mööda vaadata humanitaaria alarahastamisest, mis algab mitmekesisuse hävitamisega väikeste erialade likvideerimisel (mis on ju kokkuvõttes riikliku kompetentsi ahendamise) ja lõpeb õppejõudude palkadega, sest humanitaarprofessorite palgad ei küündi isegi TÜ keskmise professoripalgani.

Teine moment seisneb selles, et üliõpilaste kultuurimälu on lühenenud. «Praegused õppekavad on üles ehitatud selliselt, et üliõpilasi takistab diplomi ja kraadi omandamisel üldhariduslike teadmiste puudus,» kõneleb Torop ja lisab, et õppejõududel lasub seetõttu suurem roll ja vas-

tutus nende järeleaitamisel.

Hariduse üheülbastumisega tuleb kaasa teaduslik ja kultuuriline üheülbastumine. Teaduses on tekkinud ajakirjateaduse raames spordiala 1.1. ehk vajadus publitseerida n-ö õigetes ajakirjades. Seega küsimus «kuidas teha head teadust» asendub küsimusega «kuidas meeldida teatud ajakirjadele».

Hea teaduse kriteeriumid kipuvad selles olukorras ohtlikult muutuma. Sama käib hea kultuuri kohta, kui mõtleme kultuuri rahastamispoliitikale või kas või parteide ideoloogilistele erinevustele.

PERES ANDEKAD SPORTLASED

Toropite peres sirgub kaks omal alal andekat noort inimest, ometi ei plaani kumbki tegeleda filoloogia, semiootika ega õpetamisega laiemalt. Vähemalt esialgu mitte. Kui perepoeg Kaarlist võib lähiajal sirguda Eesti jalgpalli tulevikulootus, siis tütar Liisi ootab ees raske otsus, kas minna õppima meditsiini Barcelonasse, kus ta praegu elab, või Tartu ülikooli.

Torop kinnitab, et kui suviti lastega hoovis jalgpalli mängimine välja arvata, pole ta ial nende erialavalikut mõjutanud ning püüab sellest ka edaspidi hoiduda. «Erialavalik pole otsa ette kirjutatud,» lausub Torop, kelle seisukoha järgi peab olema igäihel aega leida just see valdkond, mille poole süda kõige rohkem kisub.

Vaatamata sellele, et härra Torop oli oma abikaasaga esimest korda staadionil kohtudes lootust-

andev kolmikhüppaja, tegelevad nende peres aktiivselt spordiga vaid treenerist ema ja poeg. Nüüd peab professor ennast pigem pühapäevaspordilaseks, kes harrastab metsajooksu ja võimlemist.

«Olen tähtkujult ambur, kelle sümboliks on kentaur ning kelle jaoks on füüsilise ja vaimse pooluse tasakaal eluliselt oluline. Minu puhul see tõesti nii ka on,» kinnitab Torop.

SAI PRESIDENDILT TEENETEMÄRGI

Kuid mida arvab tänavuse Valgetähe IV klassi teenetemärgi kavalerise presidendi tunnustusest? Torop tunnustab, et ehkki kiitus on temalegi väga oluline, muutub vanuse suurenedes ka suhtumine sellisesse tähelepanusse pisut skeptiliseks.

«Muidugi on teenetemärk 35-aastasele õpetamis- ja teadustööle meeldiv hinnang ja kompenseerib pisut seda lugupidamatust ameti vastu, mida väljendab haridussüsteemi suhtumine õppejõusse ja ka tema palka,» tunnustab Torop. «Samas ei tohi nuriseda, sest pole ju ise paremaid tööpakkumisi vastu võtnud.»

«Eks ümberringi on paljud kolleegid mingis vanuses selle saanud, mistõttu oli see ka ehk loogiline.» Toropi hinnangul võis ta aumärgi välja teenida lojaalsuse eest Tartu ülikoolile ja Eesti kõrgharidusele, teaduses püüab mees ennast aga alles realiseerida. «Näitleja Guido Kangur, kes sai sama teenetemärgi, lausus tabavalt, et ilmselt on siis kõigil teistel juba oma teenetemärgid käes.»

Raseduse katkemises on roll mõlemal vanemal

MITMETE STIPENDIUMITEGA TUNNUSTATUD TÜ GEENITEHNOLOOG LIIS UUSKÜLA LEIDIS OMA VIIMASES UURIMISTÖÖS, ET KORDUVATE ISEENESLIKE RASEDUSTE KATKEMISTE PÕHJUS VÕIB SEISNEDA MITTE AINULT EMA-, VAID KA ISAPOOLSES GENEETIKAS.

Foto: Scanpix

Eve Tisler

eve.tisler@ut.ee

Peale TÜ silmapaistvamatele üliõpilastele välja antava Seitsmenda Samba stipendiumi on Uusküla tunnustatud varem ka Eesti üliõpilaste toetusfondi, ülemaailmse Eesti kesknõukogu ja fondi *Estonian-Revelia Academic* stipendiumiga. «Väljaspool Eestit saadud tunnustus on mulle andnud palju inspiratsiooni. Oluline on teada, et teen õiget asja ja see läheb suuremale ringile inimestele korda,» on Uusküla stipendiumite üle õnnelik.

Tartu ülikoolis geenitehnoloogia doktorantuuris professor Maris Laane juhendamisel õppiva Uusküla uurimisala hõlmab nii normaalsete raseduste uurimist kui ka raseduse komplikatsioonide põhjuste väljaselgitamist. «Inimese reproduktsioon on tegelikult väga ebaefektiivne, meil on hästi läinud, et oleme säilinud,» nendib Uusküla ning lisab, et hinnanguliselt ainult üks kolmandik kõigist viljastatud munarakkudest areneb sündivaks lapseks. Suur osa rasedustest katkeb väga varajases staadiumis, enne kui naine on lapseootusest teadlik. Diagnoositud rasedustest katkeb umbes viisteist protsenti.

Oma viimase projekti raames tegeles Uusküla korduvate iseeselike raseduse katkemiste tekkega seotud geneetiliste muutuste väljaselgitamisega. Geeniteadlaste huviorbiidis on korduvad spontaanabordid seepärast, et nende põhjused ei ole enam seotud nii palju väliskesk-

konnast tulenevatest teguritega, vaid suure tõenäosusega omab rolli just geneetika. «Ühekordne kliiniline raseduse katkemine ei ole meditsiinilises mõttes veel katastroof. Suure tõenäosusega õnnestub naisel järgmine rasedus edukalt lõpuni kanda. Kui aga järjestikku esineb mitu raseduse katkemist, siis suureneb katkemise risk oluliselt igal järgneval korral,» seletab Uusküla, miks on oluline uurida just korduvaid juhtumeid.

RASEDUSEHORMOON

Uusküla uuris perekondi, kes on üritanud mitu korda last saada, aga rasedus on iseeneslikult katkenud. Ema ja isa meditsiiniliste testide tulemused olid korras ning arstid ei osanud öelda, milles viga seisneb. «Umbes pooltel spontaanabordi patsientidel ei esine meditsiinilistes testides kõrvalekaldeid. Samas on vanemad õnnetud ning soovivad saada informatsiooni, et miks rasedus katkes,» rääkis Uusküla, et teadmatuses on väga raske olla, pigem midagigi teada.

Vastuse leidmiseks kesken- duse ta koorion gonadotropiini hormooni (hCG) uurimisele. «hCG ehk niinimetatud raseduse hormoon on ema veres leitav juba väga varajases raseduse staadiumis ning sama hormooni hulka mõõdavad ka kõik kodused rasedustestid.» hCG on tähtis raseduse esimesel trimestril, kuna mängib olulist rolli embrüo implanteerumisel ehk emaka limaskestast külge kinnitumisel ning raseduse säilitamisel.

Seni on teada, et võrreldes

normaalsete rasedustega on korduva spontaanabordi patsientidel hCG tase ema veres oluliselt madalam. Hoolimata põhjalikest uuringutest pole jõutud spontaanabordi ja hCG puudujäägi põhjuste väljaselgitamiseni. Selleks, et põhjustele jälile saada, jälgis Uusküla hCG kodeerivate geenide epigeneetilist avaldumist. Eesmärgiks oli kindlaks määrata, kas ja kui suur roll on genoomsel imprintingul geeniekspressiooni vaigistamisel ning seega madala hCG taseme tekkimisel.

Epigeneetika on uus teadus-suund, mis uurib DNA ahelast kõrgemal asuvaid päritavaid muutusi. Meie genoomis on kaks koopiat igast geenist, üks koopia on päritud emalt ja teine isalt ning enamasti avalduvad mõlemad koopiad võrdsest. «Imprintitud geenide korral aga avaldub ainult ühelt kindlalt vanemalt päritud geenialleel. Teiselt vanemalt päritud alleel on alati vaigistatud epigeneetiliste mehhanismide poolt, kuid samal ajal DNA ahelas endas muutuseid ei ole,» selgitas Uusküla. Praegu on inimese genoomis teada umbes 70 sellist geeni ning suur osa neist on platsenta geenid.

TÄHTIS ISA GEEN

Doktorant leidis seose korduva spontaanabordi esinemise ning ühe hCG-d kodeeriva geeni avaldumise epigeneetilise häire vahel ning kirjeldas seega ühte spontaanabordi tekke võimalikku põhjust. «Leidsin, et ühe olulise hCG hormooni kodeeriva geeni puhul avalduvad spontaanabordi patsientide platsentades ainult

emalt päritud alleelid, samas normaalsetes platsentades avaldusid nii emalt kui ka isalt päritud alleelid. Lisaks oli teada, et ka hormooni tase nende emade veres oli oluliselt madalam, võrreldes normaalsete rasedustega.»

Töö põhjal selgus, et uuritavate spontaanabordi patsientide platsentades oli isapoolse alleeli avaldumine epigeneetilisel vaigistatud, mis näitas, et ema spontaanabordi tekkimisse panustab mingil määral ka isa. Kui isalt päritud geenialleel on vaigistatud, siis selle tulemusena langeb geeni koguprodukti hulk. Seetõttu ei saa enam moodustuda normaalseks raseduseks vajaminev hulk hCG hormooni, mis võibki viia raseduse katkemiseni. «See on väga uudne ja huvitav aspekt, et on olemas isapoolne panus spontaanabordi tekkimisse,» sõnas Uusküla.

Kuigi praegu ei saa uurimistulemustel veel patsientide diagnoosimisel kasutada, usub Uusküla, et igasugustest uutest teadmistest spontaanabordi uuringute vallas on palju abi. «Kuna tehnoloogia areneb tänapäeval väga kiiresti, siis ei ole võimalik ette ennustada, millised diagnostikavõimalused on kättesaadavad juba mõne aasta pärast,» on teadlane lootusrikas.

UUS TEADUSPROJEKT

Jaanuari keskpaigas sõitis geeniteadlane Archimedese DoRa programmi toel Kanadasse, et järgmise viie kuu jooksul teha Toronto ülikooli Sick Kids hospitali teadusinstituudis oma doktorantuuriõpingute viimane teadusprojekt. «Toronto ülikool

Liis Uusküla teeb doktorantuuri viimase teadusprojekti Torontos.

Foto: erakogu

on maailmas bioteadustes 16. kohal ning mul on suur au töötada ühes maailma tippülikoolis.» Uusküla usub, et vahetusüliõpilaseks minek on igale doktorandile iseseisvaks teadlaseks saamiseks vajalik.

Kanadas uurib ta loote üsasise kasvupeetusega seotud epigeneetilisi häireid platsentas. Sellistel juhtudel kannatab loode verevarustushäirete ning hapnikupuuduse käes, sest platsenta ei funktsioneerikorralikult. Halvimal juhul võib loode hukkuda, samuti on oluliselt suurem vastsündinu surma ning mitmete täiskasvanuea haiguste kujunemise risk.

Praeguse hetkeni ei ole teada täpseid molekulaarseid mehhanisme, mis võiksid platsenta häireid põhjustada. Uusküla eesmärk ongi uurida üht kandidaatgeeni,

mis loote üsasise kasvupeetusega platsentades ei tööta nii hästi kui peaks. «Hakkan vaatama, kuidas epigeneetiline regulatsioon toimub, kas see sõltub sellest, kummalt vanemalt geen on päritud, või lihtsalt DNA ahelates olevatest erinevatest alleelsetest variantidest,» kirjeldab Uusküla oma järgmiste kuude tööd.

Doktorant panustab oma projektiga uurimistöösse, mille tulemusel loodavad teadlased saada tulevikus biomarkerite abil loote üsasisele kasvupeetusele varakult jälile. Kui see õnnestub, siis muutub loote kasvupeetuse diagnoosimine ema ühe vereproovi andmise küsimuseks. Täpselt samamoodi testitakse tänapäeval veel sündimata lapse kromosoomihäireid, näiteks Downi sündroomi. [Ⓢ]

Skandinavistika professor Daniel Sävborg peab inaugurationsloengu

29. märtsil kell 16.15 peab Tartu ülikooli skandinavistika professor ülikooli aulas inaugurationsloengu teemal «Tundmatud saagad – postklassikalised saagad ning müüt vanaislandi kirjanduse autentsusest ja allakäigust».

Islandi perekonnasaagadega seostub realistlikkus ning keskendumine igapäevasele elule ja elulähedastele konfliktidele, kuid leidub ka perekonnasaagad, mis taolisele kirjeldusele ei vasta.

Need räägivad islandlastest, kes puutuvad kokku trollide, draakonite ja elluärganud surnutega. Selliseid tekste on tavapäraselt nimetatud postklassikalisteks. Neid on dateeritud hilisemateks kui klassikalisi saagad ning neid peetakse kirjanduslikult allakäinuteks, mitteautentseteks ja muude kirjandusžanrite poolt mõjutatuteks.

Neile tekstidele iseloomulike motiive on seletatud Islandi ajalooajalooajate poolt esile kutsutud eskapismiga. Professor Sävborg seab oma loengus taolise

Foto: Andres Tennus

pildi kahtluse alla ning käsitleb neis saagades kirjeldatud kokkupuuteid üleloomulike olenditega kui traditsioonilist osa Islandi jutupärimusest.

Professor Daniel Sävborg on keskaegse Skandinaavia kirjandust ja kultuuri uurinud alates 1989. aastast. Doktorikraadi kirjandusteaduses sai ta 1997. aastal Stockholmi ülikoolis ning töötas samas teaduri ja õppejõuna kuni 2001. aastani.

Aastatel 2002–2006 oli ta dotsent Uppsala ülikooli kirjandus-

teaduse osakonnas ning 2007–2008 teadur Árni Magnússonu instituudis Islandi ülikooli juures. Enne tööle asumist Tartu ülikoolis 2010. aasta septembris töötas Sävborg teadurina Uppsala ülikooli skandinaavia keelte osakonnas. Ta on olnud ka külalislektor Aarhusi ja Gävle ülikoolis.

Professor Sävborgi teaduslikud huvid on seotud vanapõhja kirjanduse, filoloogia ja folkloristikaga. Ta on kirjutanud teaduslikke töid muu hulgas armastustemaatikast Islandi saagades, leina motiivist vanapõhja luules, vanagermaani luule päritolust ning seostest Snorri Sturlusoni «Noorema Edda» eri käsikirjade vahel.

Peale vanapõhja uuringute on professor Sävborg tegeleenud ka retoorikaga. 2003. aastal andis ta retoorikakursust Uppsala ülikoolis, kus analüüsiti Rootsi klassikalisi kõnesid (nt Olof Palme ja Mona Sahlin) ning kaasaegseid poliitilisi artikleid.

Vana Norra kirjanduse, filoloogia, ajaloo ja kultuuri teemal on ta välja andnud kaks monograafiat, 15 artiklit ja 6 arvustust. [Ⓢ]

Juuratudengid jagavad tasuta õigusabi

ALATES 22. VEEBRUARIST ON TAAS AVATUD TARTU ÜLIKOOLI ÜLIÕPILASTE ÕIGUSBÜROO, KUST SAAVAD KÕIK JURIIDILISE ABI VAJAJAD TASUTA ÕIGUSABI.

Foto: Joosep Martinson / Õhtuleht / Scanpix

Merilyn Merisalu

Merilyn.merisalu@ut.ee

Idée, mille järgi Tartu ülikooli juuratudengid abivajajatele ilma rahata õigusabi jagavad, viidi ellu 2000. aastal, kui tollane üliõpilane ja praegune õigusteaduskonna tsiviilprotsessi lektor Andreas Kangur koos 11 kaaslasega õigusbüroo mõtte välja käis. Dekaanile mõte meeldis ja nii läks see ka suuremate viperusteta käiku.

«Peale kohustusliku õppepraktika, mis kestab üsna lühikest aega, ei olnud tudengitel eriti muud võimalust praktikat teha ja me tundsim, et seda oleks väga vaja,» meenutas büroo üks alusepanijaid, Kangur, selle algusaegu.

Kanguri sõnusti tuli kindel mõte midagi säärast luua USA ülikoolide kohta infot otsides. Kui noormees sealsete kõrgkoolide õppekavu vaatas, jäid silma just praktilised ainekursused, mis on ameeriklaste jaoks üsna tavaline nähtus. Väärt idee tuli ka Tartus ellu viia.

Kui esimestel aastatel võeti kliente vastu isegi kuni kuuel päeval nädalas, siis nüüdseks on õigusbüroo tegemistes rahulikum rütm. Igale semestril toimuva ainekursuse raames on sel kevadsemestril tudengite vastuvõtt neli korda nädalas. Täpsemalt oodatakse abivajajaid Näituse 20 ruumi 115 teisipäeviti, kolmapäeviti ja reedeti kell 16–19 ning laupäeviti kell 10–13.

Elava järjekorra alusel inimesi siiski vastu ei võeta, nõu saamiseks tuleb end konsultatsioonile varakult kirja panna, sest õigusbüroost nõu küsijaid on palju.

AIDATAKSE VAJADUSE KORRAL KA PABERITÖÖGA

«Kui inimene õigel ajal meile tuleb, ootavad teda kaks õigusteaduse üliõpilast, kes mure ära kuulavad,» rääkis Kangur. Et ainekursusest võtavad osa bakalaureuseastme viimase aasta üliõpilased ja magistrandid, on neil piisavalt teadmisi, et probleemide lahendamiseks vajalikke seadusi

lahti seletada ja vajaduse korral aidata ka dokumente koostada.

Õigusbürool on ka mõned piirid, millest abi jagamisel üle ei astuta. Üks põhimõte, mille järgi tudengid tasuta tööd teevad, on see, et nõustatakse ainult eraisikuid, mitte aga äriühinguid. «Kui keegi on juba äriühingu teinud, siis selle äriplaanis peaks neil olema kirjas ka raha, mida ametlikes büroodes kasutada, kui juriidilistesse raskustesse satutakse,» tõi Kangur välja.

Veel seab limiidi ka üldine seadus, mille kohaselt ei tohi ilma õigusteaduse magistratunnistusega tudeng klienti kohtus esindada. Küll võivad üliõpilased soovi ja vajaduse korral aidata dokumente koostada ja ka kohtusaalis kliendi kõrval istudes talle jooksvalt toimuvat lahti seletada.

Kuigi õigusbüroo kliente on aastate jooksul olnud igasuguseid, ja ka mured on alati iselaadi, on nende hulgas tudengeid väga vähe. Põhiliselt tulevad abi küsima kas töötavad või mittetöötavad ini-

mesed, kes mingil põhjusel ei saa endale muud õigusabi lubada.

«Neil kas pole advokaadi juurde minemise jaoks raha või pole mure nende arvates piisavalt tõsine, et selle lahendamise eest kallist raha maksta,» tõi Kangur näiteks.

Põhiliselt tullaksegi õigusbüroosse igapäevaste juriidiliste probleemidega, mis seonduvad enamjaolt pere, pärimise ja kõikvõimalike lepingutega. Näiteks tuli büroo algusaegadel palju selgitada kõike omandireformiga seonduvat, nüüd on kõige tavalisem mure mingit sorti laenulepingutega.

Oma tähelepanu nõuavad ka töö- ja elamuõiguslikud vaidlused. Samuti ka kaasomandi vaidlused, kus on tavaline see, et naabrid on mitme peale mingit hoonet või maad kasutama hakanud, aga ei saa enam selle jagamisega rahumeelselt hakkama.

Kanguri sõnul tuleb vahel ka ette pahatahtlikke hagejaid, kes tahavad lihtsalt põhimõtte pärast

naabrile või kellelegi teisele halba meelt teha ja otsivad selleks võimalust. Ilma õigustatud aluseta see neil aga ei õnnestu.

NÕU TULEB KÜSIDA ÕIGEL AJAL

«Kui inimene tuleb meie juurde murega, mis ei ole juriidilist laadi, saame ta edasi suunata kohta, kust ta õiget abi saaks, aga ka see on mitme otsaga asi,» ütles Kangur ja seletas, et kui kellegi sotsiaaltöötaja juurde suunamine on täiesti tavaline asi, siis tuleb ka ette, et paremat abi annaks hoopis psühholoog.

Probleem on tihti ka selles, et õigusbüroo poole pöörduakse liiga hilja – siis, kui tähtjaid on möödas, hagit esitatud ja allkirjad paberitele, kuhu neid kirjutada ei oleks tohtinud, juba antud. Pärast on sellise asjade käigu puhul raske kõike heaks pöörata, tihti isegi võimatu.

«Selliseid inimesi on ju küll, kes arvavad, et kui tuleb mingi kuri kiri või kohtukutse ja see

kapi taha lükata, siis läheb asi ilusasti temast mööda,» rääkis Kangur ja toonitas, et sellise käitumisega aetakse asjad ainult keerulisemaks ja iseendale raskemaks.

Nii tulebki abi küsida enne, kui on hilja. Õigusteaduse üliõpilased, kes õigusbüroo praktika eest ka ainepunkte saavad, annavad Tartus selleks hea võimaluse. Põhiline eesmärk on see, et inimesed oleksid nende juurest lahkudes nõuannetega rahul ja saaksid seadustest paremini aru.

Praegu tegeleb õigusbürooga umbes 30 üliõpilast, kes annavad Näituse tänaval nõu neli korda nädalas, iga kord kolm tundi. Kõigil soovijail tuleks end eelnevalt registreerida telefonil 737 5995. Telefoni teel saab registreeruda üksnes vastuvõtuaegadel, muul ajal saab registreeruda e-posti teel aadressil juuraabi@ut.ee.

Sel kevadsemestril on üliõpilaste õigusbüroo avatud kuni 7. maini, semestri lõpuks loodab õigusbüroo aidata ligi 240 inimest. ①

Meie tänane riik

Foto: Andres Tennus

Ellen Kamenik

TÜ arstiteaduskonna arstiteaduse eriala
6. kursuse üliõpilane

Mis on see miski, mis meid kokku toob
kord aastas, siis kui talv on eriliselt krõbe?

See miski trotsides siis sooja tunde loob,
ta kallim on kui kuld või hõbe –

see on üks riik, kus elab väike rahvus,
mis vaprust täis on triiki.

See on me au ja meie uhkus,
täna õnnitleme oma Vabariiki.

Eesti Vabariik sai aasta vanemaks,
kuid meie tema kõrval alles noored.

Et elu muutuks ikka paremaks,
ei unustada või, kus on me riigi juured.

See armas riik me mustal mullal
siin sinitaeva all

on tulnud meile kõrgel hinnal,
on palju ohvreid olnud tal.

Me riik, mis täna meile vaba,
võideldes sai meile kingitud

ning ükski sõna piisavalt ei taba,
kui palju valu sai sest tingitud.

Kui paljud elud meie riigi sünnil
me vabaduse nimel langesid,

kui palju riigi raskel tunnil
murdus südameid ja hingesid.

Kas öelda võiks, et lihtsam oleks olnud ilma?
Ehk kui rahvus poleks riigiks ärganud,

siis poleks kurbust, mis tänaseni pisaraid toob silma,
sest vaenlane ei oleks meid ehk märganud.

Kuid pole tõsi see, me seda teame,
põhjusega oli vabadus me vanemate hingesoo.

Meil geenides on see, et priiust armsaks peame,
sest oma riik ja vabadus meil eluks võimalusi loob.

Ei tulnud vabadus vaid ühe ööga,
kuid ta kaua oli oodatud.

Oma riiki tuli ehitada raske tööga,
see polnudki nii lihtne kui esialgu loodetud.

Meil pole mitte ainult vaja tänu öelda,
vaid riigiloojailt õppust võtta,

meil täna tarvis tänasele mõelda,
ja selles vaimus minna uude sõtta.

See sõda on nüüd hoopis muu kui varem
kui vaenlaseks meil oli võõras mees,

See lahing pole üldse kergem ega parem,
me vaenlane on «mina ise» peegli ees.

Sest täna eestlane on eestlasele hunt
ja ennast hävitav on meie loom.

Me rahvas vahel oleks nagu silmist sant,
me nagu näeks vaid seda, mis on elu halvem pool.

Vaev ja mure ju eluga kaasas käib,
ja kahjuks meid iga päev päike ei paita,

Kuid selles vaid teisi süüdistada rumal näib,
sest kus viga näed laita, seal tule ja aita.

Sest riik meil üks ja vabadus on ühine,
ja on vabariik ju meie kõigi nägu.

Vastutust ei ole kerge kanda, ega tühine –
mõjutab me ühist elu iga meie tegu.

Nii et viska vits ja vaenusõnad nurka,
tuleb mõelda terve mõistuse ja selge peaga.

Eeskuju on meil vaja head ja tarka,
hea laps ju kasvab vitsata, ta kasvab heaga.

Nii nagu vabaduse eel kui rahvus ärkas,
ei ärganud ta mitte hirmust.

Me õitsev kodumaa kord tärkas,
vaid oma rahva suurest armust.

Ka täna armastades kodumaad ja öde-venda
raskel hetkel eestlane külge külje kõrval kokku saab.

Ja endast parimat peab teisel abiks andma,
sest muidu väike rahvas hätta jääb.

Kui mõttetu on tühi hädalduste kära,
meil tugevusi rohkem on kui nõrkuseid.

Üheskoos me laulame ja teeme ära.
Koos saame täita kõiki ootuseid.

See on meie riik ja meie teeme reeglid,
usk endasse peab üks neist olema,

teeme terveks end moonutavad peeglid,
ning usaldus endasse peab tulema.

Kui olla aus, siis tänagi on meie riigis hea
ja arenguks on veelgi võimekust.

Ei selleks pingutama väga pea,
et näha meie rahva tublidust.

Me riik on rahvas, me peegelpilt ei ole kole,
on tark ja ilus eesti mees ja eesti naine,

Eesti riigist paremat ei kuskil ole,
kui rahvas laulab ühes – ja on kaine!

Hea riigi ja armsa kodumaa nimel
peab vabaduse eest kandma vastutust.

Mitte lootma ainult välisel' imel'
ja tegutsemiseks ootama õnnetust!

Mõne võitluse võitmine pole oluline
kui see ei mingit muutust kaasa ei too.

Kuid mõne võitluse võitmine on eluline
ilma milleta me tervet kodu ei loo.

Vaevas keskendumata peab heale, on selge,
ning ühtki unistust silmist ei või lasta,

siis riigi ehitamisel edasi minna on kerge,
Oma rahvaga ühes – *per aspera ad astra*.

Fotod: 4x Andres Tennus

Foto: Andres Tennus

Terrorism on vaataja silmades

RENÉ VÄRK LEIDIS ÕIGUSTEADUSKONNAS KAITSTUD VÄITEKIRJAS, ET TERRORISMI ÜHTNE DEFINIITSEERIMINE AITAKS RIIKIDEL PAREMINI TERRORISTLIKE MITTERIIKLIKE RÜHMITUSTEGA VÕIDELDA.

Eve Tisler
eve.tisler@ut.ee

Võib liialdamata öelda, et pärast 2001. aasta 11. septembrit pole maailm enam samasugune. Sellest alates on terrorism ja sellega seonduv olnud tähelepanu keskpunktis nii riigisisel kui ka rahvusvahelisel tasandil.

«Muutused toimusid nii rahvusvahelistes suhetes kui ka sõjanduses ning ka terrorismi hakati käsitlema teistmoodi kui

varem,» sõnas Värk, kes on ise reservohvitser ning õpetab kaitseväge ühendatud õppeasutustes tulevastele ja praegustele ohvitseridele relvakonfliktioigust. Oma doktoritöös uuris ta terrorismi õiguslikke aspekte lähtuvalt militaarsest paradigmat, mis käsitleb terrorismi kui sõjalisse vastutusalasse kuuluvat julgeolekuohtu.

ÜHTSET ARUSAAMA POLE
Kuna terroristide tegevus jõuab meieni uudiste vahendusel iga päev, siis on Värki sõnul tekkinud

üldsusel ekslik arusaam, nagu mõistetakse terrorismi alati ühte moodi. Tegelikult võib iga riik defineerida terrorismi omamoodi, lähtudes poliitilistest eelistusest ja kultuurilisest taustast. «USA-s on isegi erinevatel föderaalsetel organitel oma definitsioon. See tähendab, et isegi ühe riigi eri osad ei suuda kokku leppida, mis see täpselt on,» märkis autor.

Rahvusvahelisel tasandil muutub asi veelgi segasemaks, sest maailmas eksisteerival ligikaudu 200 riigil ei saagi olla ühtset

terrorismi definitsiooni. Riigid kasutavad tihti lähenemist, mille järgi ei öelda ette, mis terrorism on, vaid seda määratletakse tagantjärele, kui juba rünnak on toimunud. Seda saab nimetada «tunnen terrorismi ära siis, kui seda näen» suhtumiseks.

ÜRO terrorismi üldise konventsiooni eelnõus on enam-vähem kokkulepitud selles, mida terrorismiakt endast ikkagi kujutab. «Peamine komistuskivi ja riikidevaheline vastuolu seisneb selles, kes selle saab toime panna,» selgitas Värk, miks pole eelnõud siiani seadusena vastu võetud.

Läänelik maailm leiab, et terrorism peab alati olema mitteriiklik tegevus ehk seda ei saa toime panna riiklikud organid, näiteks politsei ja sõjavägi. Endised koloniaalmaat ja islamiriigid toetavad seisukohta, et riik saab terrorismiakti toime panna küll. Nad väidavad, et need, kes võitlevad oma iseseisvuse ja vabaduse eest, ei saagi põhimõtteliselt terrorismiakti toime panna. «Terrorism, nagu ilu, on vaataja silmades,» nentis Värk.

Autori arvates seisneb terrorismi ühtse mõiste põhiküsimus selles, kas suudetakse definitsioonist välja jätta toimepanija ning keskenduda sellele, milles seisneb terroriakt. Kas ÜRO selleni lähiajal jõuab, sõltub Värgi sõnul paljuski ka sellest, kuidas kujuneb Iisraeli ja Palestiina konflikt. «Kui seal saavutatakse edu, oleme astunud suure sammu edasi.» Värk pakkus doktoritöös välja oma määratluse ning selle järgi on terrorism poliitiliste eesmärkide saavutamiseks õigusvastane vägivalda või relvastatud jõu rahvusvaheline kasutamine.

Autor näitas doktoritöös, kuivõrd ja millistel tingimustel on riikidel võimalik kasutada relvastatud jõudu võitluses terroristlike mitteriiklike rühmitustega.

RELVADEGA VÕI ILMA

Pärast teist maailmasõda kehtestati ÜRO hartaga riikidele relvastatud jõu kasutamise keeld, et ära hoida suuri inimkonda laastavaid sõdu. Seda keeldu on lubatud eirata ainult siis, kui riik peab ennast rünnaku eest kaitsma või kui ÜRO julgeolekunõukogu annab loa sõjaliste sunnimeetmete kasutamiseks.

Terrorismi ohu suurenemise tõttu on riigid hakanud keeldu leebemalt suhtuma ning järjest enam väidetakse, et relvi võib tõsta ka mitteriiklike rühmituste vastu. «Varem arvati, et relvastatud jõu kasutamine saab toimuda ainult riikide vahel, kuid tänapäeval võib konflikt tekkida seltskonna inimestega, kes võitlevad terve riigi vastu,» sõnas autor ja lisas, et mitteriiklikel terroristlikel rühmitustel võib olla isegi rohkem relvajõudu kui mõnel väikesel riigil.

Näiteks 11. septembril sai New Yorgis surma üle kolme tuhande inimese, mis ületab eelmise suurema USA-le suunatud rünnaku, Pearl Harbori pommitamise, ohvrite arvu. «Kui rünnak on sama-väärne, siis kas rünnaku allikas on määrav?» tõstas Värk küsimuse. «Ma leian, et mitte.» Rahvusvaheline õigus lähtub eeldusest, et riigid ei kasuta ega toeta terrorismi, kuid reaalsus on tihti teistsugune. Praegu puudub rahvusvaheline leping, mis määraks riigi vastutuse terroristlike mitteriiklike rühmituste tegevuse

eest. Kümme aastat tagasi esitas rahvusvahelise õiguse komisjon ÜRO peaassambleele konventsiooni eelnõu, mis neid tingimusi täpsustab, kuid senimaani pole seda siduva õigusaktina vastu võetud. «Ma ei oska täpselt öelda, kas riikidele meeldibki selline juriidiliselt ähmane olukord,» vihjab autor poliitilise tahte puudumisele.

Eelnõu kohaselt saab riiki terroristide tegevuse eest vastutama panna juhul, kui on võimalik tõestada seos riigi ja terroristide vahel. Rahvusvaheline kohus nõuab väga konkreetse sõltuvus- ja kontrollisuhte olemasolu, kuid järjest enam peetakse seda ebareaalseks, sest reeglina varjavad riigid oma kokupuudet terroristidega. «Riigid püüavad mitteriiklike rühmituste kaudu ellu viia oma välispoliitikat, sest see on hea odav võimalus.»

SEOS TERRORISTIGA

Üldsus kritiseerib rahvusvahelist kohut ning arvab, et riigi vastutusele võtmiseks piisab üldisema seose tuvastamisest, näiteks terroristide tegevuseks määrava tähtsusega materiaalse võimaluste loomisest või neile juhiste andmisest.

Näiteks on avalikult kättesaadavate materjalide alusel raske väita, et Taliban tegelikult juhtis või kontrollis Al-Qaeda käitumist, eriti rünnakuid maailma kaubanduskeskusele. Lisaks ei tuvastanud USA ja selle liitlased Talibani vastutust õiguslikult enne 2001. aasta oktoobrit, seda lihtsalt eeldati. Kindel oli aga see, et Al-Qaeda oli tegutsenud Afganistanis juba mõnda aega ning neil olid kujunenud tihedad ja vastastikku kasulikud suhted Talibaniga.

Värgi sõnul tekib küsimus, kas Talibani valitsus oli üldse võimaline terroristide juhtima. «Kui tavaliselt on valitsus tugevam pool ja annab korraldusi rühmitusele, siis seal oli olukord kohati vastupidine. Al-Qaeda toetas ise Talibani ning treenis valitsuse võitlejaid.» Üheks lahenduseks võib olla see, et juhul, kui valitsus pole rühmituse ohjamiseks piisavalt tugev, siis tuleb riigil leppida tagajärgedega, mida terroristide kahjutuks tegemiseks väljastpoolt ette võetakse.

JULGEOLEKUSÜSTEEM

Teiseks relvastatud jõu kasutamise erandiks on ÜRO julgeolekunõukogu luba kasutada sõjalisi sunnimeetmeid ning see tõstatab samuti mitmeid õiguslike küsimusi. Julgeolekunõukogu lubab riikidel relvastatud jõudu kasutada rahvusvahelise rahu ohustamise, selle rikkumise või agressiooniakti puhul. «Küsimus on selles, kas relvastatud jõudu võiks kasutada terrorismi vastu,» sõnas Värk. Esimene samm selle suunas on tehtud, nimelt

on julgeolekunõukogu leidnud, et terrorismiaktid võivad olla ohuks rahule. Tänaeni aga ei ole riikidele antud luba kasutada relvastatud jõudu terroristirünnakuga tegelemiseks.

Probleem tuleneb jällegi sellest, et rahvusvaheliselt puudub ühtne terrorismi definitsioon. Julgeolekunõukogu resolutsiooni järgi on kõikidel riikidel kohustus ära hoida terrorismi ja sellega tegeleda. «Kui aga definitsioon puudub, siis mida täpselt riigid teema peavad?» Samuti on probleemataoline julgeolekunõukogu määratlus, et kõik terroristlikud aktid on ohuks rahvusvahelisele rahule. «See tähendab, et ka kõige triviaalsemaid rünnakuid tuleb käsitleda ülimalt tõsiseks. Seda on natuke palju,» leiab Värk.

Autor leiab, et tuleks seada piir, millest alates muutub terrorismiakt ohuks rahvusvahelisele rahule ja millal see seda pole. Vastasel juhul on riikidel liiga lihtne kasutada ebamäärasust õigustusena teisitimõtlejate represseerimisel. Seda on korduvalt

juhtunud, mistõttu on isegi ÜRO olnud sunnitud riike noomima.

KOHALIK OHT ON VÄIKE

Kuigi Eesti on seni olnud terroristide rünnakust puutumata, ei tähenda see Värgi arvates, et meil poleks midagi karta. «Asume küll rahulikumas piirkonnas ja me ei astu oma välispoliitikaga kellelegi varba peale, kuid me olime Iraagis ja siiani Afganistanis,» leiab ta, et terroristlikele rühmitustele võib rünnaku korraldamiseks piisata pisiasjast.

«Ma ei usu, et oleme täielikult kaitstud, näiteks Stockholmis toimus rünnak, mida ei osanud keegi ette aimata,» viitas ta eelmise aasta lõpus toimunud enesetaputerroristi ebaõnnestunud pommiõhkamisele Rootsi pealinna tänaval. Ometi lohutab Värk, et rünnaku objektiks sattumise tõenäosus on siiski väike: «Terroristidel on märksa tasuvam korraldada midagi näiteks Madridis või Pariisis, kui Tallinnas. Samuti on neil suurem riigis kergem ära kaduda kui väiksemas.»

Raul Narits

avaliku õiguse instituudi juhataja, doktoritöö juhendaja

René Värgi doktoritöö on kirjutatud ühelt poolt väga vana, kuid teiselt poolt eriti viimastel aastakümnetel akuutseks ja globaalseks julgeolekuprobleemiks tõusnud probleemi kohta. Terrorismi analüüsimisel ja seisukohtade kujundamisel on Värk

valinud lähtekohaks militaarse paradigma. Nimelt on rahvusvaheline kogukond avaldanud oma valmisolekut kasutada terrorismi ohjamiseks relvastatud jõude.

Värk teeb ettepaneku astuda oluline samm terrorismi enda määratlemisel ning leiab, et terrorismi lepinguline ja tavaõiguslik definitsioon muutuksid reaalseks, kui riigid jätaksid terrorismi defineerimisel kõrvale selle potentsiaalsed toimepanijad.

Töö oluliseks järelduseks on see, et riikidel tekib kohustus taluda teiste riikide vastu-meetmeid, kui ta võimaldab terroristlikele mitteriiklikele rühmitustele varjupaika. Ka kollektiivset julgeolekusüsteemi saab rakendada terrorismi vastu, sest kõrvuti traditsiooniliste ohtudega on terrorism muutunud üheks reaalseks ja väga tõsiseks rahvusvaheliseks probleemiks.

Foto: Andres Tennus

Rektor Alar Karise kinnitusel on põhikirja koostamine üks olulisemaid esseisvaid tegevusi seoses ülikooli seaduse muutmisega.

Ülikoolis seisavad ees ettevalmistused uue seaduse rakendamiseks

Sigrid Söerunurk
sigrid.soerunurk@ut.ee

16. veebruaril võttis riigikogu vastu Tartu ülikooli seaduse muutmise seaduse, mis näeb alates järgmise aasta algusest ette uue ja palju vaieldud juhtimismudeli rakendamise ning täpsustab riigi ja ülikooli vastutuse seoses rahvusülikooli rolliga.

Rektor Alar Karis, kas Tartu ülikooli seaduse muudatuse kohta võib öelda, et see on siiski kompromiss?

Paratamatult on see kompromiss, aga seaduse üks suur eelis on see, et kui see ei tööta, saab seda ümber teha.

Ja seda, kas töötab, saab näha aasta-poolteise pärast?

Ma arvan, et vajalik on isegi pikem perspektiiv, et näha, kas see end õigustab või mitte.

Eelmise aasta kevadel avasite ülikooli seaduse muutmise

arutelu avalikkuses. Kui sellele ajale tagasi vaadata, siis kas saab öelda, et päris sirge seljaga ülikool peeglist ei tahtnud vaadata?

Ma leian, et see on pigem tugevuse näitaja, kui tunnistatakse, et meil on vaja midagi muuta, hoolimata sellest, et praegu oleme selgelt liidrid ja seda mitte ainult Eestis.

Tundub, et taoline avalik debatt lähendas ülikooli ühiskonnale.

Mulle tundub, et pigem hakati ülikooli sees rohkem ülikooli peale mõtlema. Inimene mõtleb ikka rohkem oma karjääri ja tuleviku peale ja on lojaalne oma erialale, mitte niivõrd institutsioonile. Seda enam, et praegu on ringliikumise võimalused oluliselt paremad. Kui vaadatakse, et minu valdkond siin hästi ei arene, minnakse mujale. Maailmas hinnatakse selliseid inimesi kui teadlasi, mitte seda, kus institutsioonis nad töötavad. Mida keskpärasem teadlane, seda rohkem otsitakse tuge oma institutsioonilt. See on arusaadav.

See debatt tähendas, et inimesed Tartu ülikoolis hakkasid võib-olla rohkem mõtlema, kuhu ülikool võiks liikuda ja millised me oleme – kas sellised, nagu oleme endale alati ette kujutanud. Ma arvan, et see on tähtsamgi, kui ühiskondlik debatt, mida tegelikult ei toimunud. Ma oleksin eeldanud, et kaasa oleksid rääkinud inimesed, kes on üles näidanud rahulolematust, nagu ettevõtjad ja poliitikud, aga see jäi täiesti puudu.

Nii et see oli pigem ülikooli inimeste arutelu toomine avalikkuse ette, mis oli ka absoluutselt positiivne.

Muu hulgas pörkusid neis debattides autonoomia ja akadeemilise vabaduse mõisted, mis on täiesti segamini. Nad on küll omavahel seotud, aga akadeemiline vabadus on eelkõige individuaalne ja autonoomia institutsionaalne määratlus. On olukordi, kus institutsioon ei ole väga autonoomne, aga akadeemiline vabadus on väga suur ja vastupidi.

On olukordi, kus sa tunned ära, et tegemist ei ole enam

akadeemilise vabadusega, mingi piir on ületatud. See ei ole näide mitte ainult meie ülikoolist – olukord, kus õppejõud, kes on väga tugevalt seotud ühe poliitilise erakonnaga, püüab oma õppetöös n-ö rakendada poliitilist debatti, ei mahu kindlasti akadeemilise vabaduse piiridesse.

Kas seadusemuudatusel on Eesti kõrgharidusruumis ka laiem tähendus?

Ma usun, et mõjuta see ei jää. Kindlasti vaadatakse, et mis nüüd juhtuma hakkab – kas see hakkab tööle ja kuidas. Nüüd peame hoolega vaatama, kes on need inimesed, kes hakkavad olema nõukogus ja senatis nii ülikoolist kui ka väljastpoolt.

Sageli on arvatud, et väljastpoolt tulevad mingid varjaagid ja hakkavad meile ette ütleva, mida ja kuidas teha. Ma olen alati rõhutanud, et tegelikult on see kahepoolne liiklus. Kui praegu ei olda ülikoolidega rahul ega saada seal toimuvast aru, siis neil inimestel on missioon teha endale ülikoolis toimuv selgeks ja viia ülikoolis lahendamist vajavad probleemid väljapoole. Nende sõnum on hoopis teistsuguse kaaluga kui minul rektorina või siinsetel akadeemilistel inimestel. Rääkimata nõukogu personaalset vastutusest: avalikkusele on ju näha, kes need inimesed on ja kui mingid asjad ei meeldi, siis on täpselt teada, kes need otsused on teinud. Sama vastutus on senatil.

Akadeemilisi küsimusi saab senatis arutada hulga detailsemalt. Seal saab küsida iga inimese arvamust, erinevalt praegusest

kogust. Isegi kui praeguse nõukogu istung kestab tunde, mõnikord viis tundi, võtab sõna väga piiratud seltskond. Senatis on rohkem aega ja võimalusi kõigi liikmetega läbi rääkida.

Kas teised Eesti kõrgkoolid võivad Teie arvates järgida Tartu ülikooli juhtimismuudatuse eeskuju?

Tallinna Tehnikaülikool on oma n-ö seaduse paketi valmis kirjutanud, aga mul ei ole kohane sellele hinnangut anda. 2005. aastal olid korra kõigi avalik-õiguslike ülikoolide juhtimise muudatused rektorite nõukogus arutlusele olnud, aga sinna see jäi.

Me oleme riigina natukene kummaline. Ma ei tea mitte ühtegi teist riiki, kus selline initsiatiiv on tulnud mitte riigilt, vaid ülikoolilt. Tavaliselt ütleb ikkagi riik, et siin on probleemid, midagi on vaja muuta, tehakse plaan valmis ja siis algab vaidlus, kus ülikool seisab sellele vastu, sest tihti on plaanis asjad, mis ülikoolile ei meeldi. Meil oli kõik tagurpidi. Selles mõttes oleme väga originaalsed.

Ükskõik, kui ägedad need debatid on olnud ja tulevad, seda rohkem tuleb au anda, et peegliselt vaatamine üldse toimus ja et me püüdsime sellelt teadmist edasi liikuda.

Seadusesse jäi sisse juristide viidatud võimalik konfliktisituatsioon kahe kogu vahel. Kui tõenäoliseks peate, et patiseis leiab aset ka tegelikkuses?

Midagi ei saa välistada, neid olukordi on mujal maailmas tekkinud, aga seadused ja riigid

pole võrreldavad. Kõik taandub inimestele, kes neis kogudes tööle hakkavad ja maandamismehhanism on olemas ka vetoõiguse näol. Vetoõigust ei saa aga rakendada niisama, see peab olema argumenteeritud.

Kas olete mõelnud, kes võiksid olla konkreetsed inimesed neis kogudes?

Ausalt öeldes ei ole. Võtame ühe sammu korraga. Mõelda tuleb meil mitte vaid neile, kes on ülikooli seest, vaid ka väljastpoolt. Tuleb aidata vabariigi valitsusel kaasa mõelda, kes need inimesed võiksid olla. Nagu ma aasta tagasi ütlesin, et Tartu ülikooli seadust ei tehta ilma Tartu ülikoolita, siis ka välisliikmeid ei määrata Tartu ülikooli tahte vastaselt.

Juhtimisskeem peaks järkjärgult jõustuma uue aasta jaanuarist. Mida selleks tänavu ära tuleb teha?

Tuleb hakata ette valmistama põhikirja, mis määrab nõukogu. Põhikiri on üks põhilisi dokumente.

Vähe on räägitud rahvusülikooli rolli määratlemisest, ometi on seegi oluline.

Jah, paraku on see tahaplaanile jäänud, kõige rohkem on seda teemat kandnud haridusminister. Me oleme kuulnud ka nõukogu liikmetelt küsimusi, et miks hakatakse mõnda valdkonda eelistama. Jutt on valdkondadest, mis on seotud Eesti kultuuriga. Me oleme selgitanud, et see tähendab lisaressursse ja vabastab teatava raha, mille me seni oleme pidanud võtma millegi muu arvelt. Ma

arvan, et see on kõigile kasulik.

Kui rahvusülikooli vastutus on defineeritud, siis peaks see olema ka rahaliselt kaetud. Küsimus ei ole aga ainult rahas. Kindel on see, et kõik tegelevad rahvuskultuuriga, aga teistel ülikoolidel ei ole seda vastutust, mis Tartu ülikoolil. Kui näiteks ühel hetkel kaotab Tallinna ülikool majanduslikel põhjustel ära ajaloo eriala, ei juhtu mitte midagi, sest kõik eeldavad, et Tartu ülikool on võtnud endale vastutuse selle eriala säilitamise eest Eestis. Nüüd on vastutus selgelt määratletud ja ka riik on kohustatud panustama.

Millised on need reaalsed sammud, mis selle kohustuse täitmiseks tuleb ette võtta? Kuulutada välja vastavate professoride täitmise konkursid? Professuurid on paljuski olemas. Ma seisin ka selle vastu, et need professorid oleksid seaduses ära nimetatud, sest me elame dünaamilises maailmas. Ma ei

kujuta ette, et me põlistame ära ühe kindla professori, arvestamata seda, et kõik võib muutuda, valdkonnad võivad integreeruda ka rahvuskultuuri ja keele puhul. Nii on seal ära näidatud valdkonnad, kus professorid peaksid tekkima. Osa neist on olemas, osa tuleb juurde luua, aga see debatt ootab meid veel ees.

Teine pool selle kohustuse täitmisest on näiteks kas või see konkreetne pärand – ülikooli peahoone, kus me praegu istume. Teistel ülikoolidel ei ole midagi taolist. See on ressursimahukas väärtus, mis on kuidagi iseenesestmõistetavalt olemas olnud. Aga kui ühelt hetkel meil seda enam ei ole?

Kas loete seaduse muudatust üheks oma rektori ametiaja suuremaks töövõiduks?

Nii ma seda küll ei vaata, kuigi see võib nii paista, sest sellele on kõvasti energiat kulutatud. See on olnud pikk protsess ja paljugi sellest ei ole olnud nähtav, sest

peale nõukogu ees rääkimise on see tähendanud ka poliitikutele muudatuse vajalikkuse selgitamist. Ma olen läbi elanud samu tundeid nagu ilmselt paljud meie professorid ja mul on olnud aega arvamust kujundada.

Ülikooli inimestel, ka rektoril ideedest puudus ei tule, ka ajakirjanduses on palju ideid õhku visatud, aga napib nende elluviia. Napib neid, kes tahaksid riskida teinekord ka enda renomeega. Aga kui sa oled veendunud, et asi on õige, siis tuleb see ellu viia. Selles mõttes on see personaalne võit.

Nüüd on aeg, mil seadus on vaja tööle panna. Seaduse kõrval on ülikoolis toimunud palju teisi protsesse ja teaduskonnad on ehk hakanud siduma oma tegevusi rohkem ülikooli arengukavaga. Et teaduskonnad ja üksikud professorid seoksid end sellega, kuhu ülikool üldiselt liigub – see on sama tähtis protsess kui ülikooli seadus. (T)

Esikaane foto: Teet Malsroos / Öhtuleht / Scanpix

Tõnis Lukas

haridus- ja teadusminister (IRL)

Tartu ülikooli muudatuste keskmes on ülikoolile rahvusülikooli staatuse andmine. Seni oli see mõiste seaduses küll olemas, kuid ilma sisuta. On selge, et Tartu ülikool on Eesti kõige tuntum ja kõige suurem teadusülikool. Muidugi jääb ülikooli ülesandeks teha ka edaspidi väga kõrgel tasemel õppe- ja teadustööd kõigis valdkondades, millega seni tegeletakse. Seega jääb Tartu üli-

kool klassikaliseks ja Eestis kõige laiemal erialade valikuga ülikooliks.

Selle ülerõhutamise kõrval on seaduses uuendusena täpsustatud ülikooli rolli rahvusteaduste, eeskätt humanitaarteaduste viljelemisel, millest on välja toodud ülikooli kohustus ka tulevikus hoida vähemalt 10 professori eesti keele, kultuuri ja ajaloo uurimiseks ja õpetamiseks. Kohustus on see ka riigile, kes toetab nende professoride loomist rahaliselt. Teaduskorralduse muudatus võimaldab alates sellest aastast teadusinfosüsteemis arvestada se-

nist palju suurema tähtsusega teadustöödeks ka eestikeelseid monograafiaid ja teaduskogumikke. Kindlasti arvestatakse sellega ka rahvusülikoolis.

Rahvusülikoolile kuulub üldiselt ajaloolisi hooneid ja asutusi, botaanikaaiast muuseumide ja raamatukoguni välja, mis on tähtsad kogu rahvale ja mille ülalpidamine vajab seega ka riigi tähelepanu ja tuge. Usun, et üliõpilased, kes on valinud oma õppimise kohaks Tartu, saavad olla rahul nii õppekvaliteedi kui ka -keskkonnaga.

Ülikool modelleerib tuleviku- maju

Tõnu Mauring

Foto: Andres Tennus

KUI AKNA TAGA PAUGUB KÄRE PAKANE, TULEB TOAS RADIAATORITELE VÕIMSUST JUURDE KEE-
RATA VÕI AHJU SAGEDAMINI PUID JUURDE LISADA JA NII SUURENEVAD MÄRGATAVALT KA KU-
LUD. TÕ TEHNOLOOGIAINSTITUUDI LABORIS AGA MODELLEERIVAD TEADLASED SPETSIAALSE
TARKVARA ABIL PASSIIVMAJU, MIS VAJAVAD TAVAPÄRASEST KÜMMET KORDA VÄHEM ENERGIAT.

Kristjan Pihl
ajakiri@ut.ee

Passiivmaja mõiste ei ole enam uus ja Tartu ülikooli tehnikainstituudi energiatõhusa ehituse tuumiklabori juhataja Tõnu Mauringu sõnul on tekkinud väike ring arhitekte ja projekteerijaid, kes asja tunnevad, kuid laiemale üldsusele jääb see veel võõraks.

Passiivmajast kuulnud leiavad aga üha sagedamini tee Mauringu ja tema kolleegide juurde nõustamisele. Aina kasvavate elektri- ja küttehindade juures on ju tarvis leida mooduseid, kuidas kulutatud ressursse võimalikult efektiivselt ära kasutada ja vähendada seeläbi tarbimist. Valdav osa endisaegsete ehitusstandardite järgi projekteeritud maju on kehvasti soojustatud ning seetõttu on ka energiakadu suur.

Kui enamike mõnekümne aasta vanuste majade puhul tuleb arvestada energiavajadusega umbes 250 kilovatttundi aastas, siis passiivmaja lahenduse puhul on vastav näitaja 15.

Tänavuse erakordselt külma talve tõttu on ilmselt vähemalt ahiküttega maja elanikud puutunud kokku olukorraga, kus ahi kütab küll täistuuriid, kuid ruumid kipuvad siiski jääma külmaks ja röskeks. Mauringu sõnul kaob toasoe peamiselt läbi seinte ja akende ning õhuvahetusega.

Tehnoloogiainstituudis arendatav arvutisimulatsioon püüab need mõjud minimaliseerida ning kirjeldab täpselt hoone energeetilisest toimivusest. Mauringu sõnul on see oluline, et teha hiljem targemaid projekteerimisotsuseid.

«Juba simulatsiooni faasis püütakse vähendada maja transmissiooni ja ventilatsiooni soojakadusid,» räägib Mauring. «Seejärel suunatakse tähelepanu taastuvatele energiaressurssidele.» Näiteks suunatakse päikese paremaks kasutamiseks klaaspinnad lõunasse. Ehituses kasutatakse paneele, mis osalt täidavad päikesekaitse eesmärki, teisalt koguvad talveks lisaenergiat.

Lõpptulemus peaks olema hoone, milles on nii rohkem päevavalgust kui ka suurem soojuslik mugavus. Mauringu selgitusel tähendab see väiksemat temperatuurierinevust toaõhu ning seinte ja klaaspindade vahel talvel ning palavuse puudumist suvel. «See kõik räägib sellest, et energiatõhususe huvides tehtud otsused töötavad kõik ka suurema mugavuse ja parema elukvaliteedi huvides.»

Mauring rõhutab, et passiivmaja projekti algfaasis võetakse nii arhitektuurse kui ka tehnosüsteemse üldidee arendamiseks ning kokkusobitamiseks võrreldes varasemaga märgatavalt rohkem aega.

See tähendab, et arvutisimu-

latsiooniga mängitakse hoone juures läbi mitmeid situatsioone: maja pööratakse, muudetakse selle asukohta krundil ning proovitakse eri ruumiprogramme.

«Oluline on näha kohe alguses potentsiaale ja piiranguid, mida konkreetne krunt pakub. Kui näiteks põhjavesi on kergesti kättesaadav, rakendatakse ka see hoone energiavarustusse,» lisab Mauring.

Alles siis, kui alusidee on olemas, minnakse edasi arhitektuurliste ja tehnoloogiliste küsimuste juurde. «Pelgalt vahenditest ei piisa – idee peab olema. Täpselt nagu ei piisa kirurgile operatsiooniks ainult skalpellist ja haavanii- dist.»

Eelneva põhjal võib tekkida mulje, et energiatõhusad majad maksavad palju. Mauringu sõnul on suure energiatarbimusega hoone üks alustala olnud läbi aegade see, et hoone peab olema hinnalt enamikele inimestest kättesaadav.

Viimase statistika kohaselt maksavad väiksemad energiatõhusad elamud tavahoonetest kaheksa protsenti rohkem. «Suuremate hoonete puhul on see aga lähedane nullile.» Euroopas on ehitatud passiivmaju tavalistest majadest odavamaltki.

Mauringu sõnul võib praegustest analüüsides järeldada, et eelkõige mõjutab hoone maksumust hoone kompaktsus, mitte aga niivõrd see, kui tõhus on selle

Energiatõhusa eramaja eskiis, mida hakatakse ehitama tänava suvel. Projekti kallal on vaeva näinud nii teadlased, arhitekt kui ka maja tellija.

energiakasutus. «Passiivmaja idee, et hästi soojustatud maja on vaja vähem kütta ja seetõttu on küttesüsteemi väljaehitamine odavam, peab praktikas järjest rohkem paika.»

Mauringu sõnul on energiatõhususe teema puhul oluline mõista, et kulusid hinnatakse hoone kogu elutsükli kohta kokku. Kui varem võeti hoone väärtuse hindamise aluseks enamasti üksnes selle rajamise maksumus, siis üha enam hakatakse Euroopas juurutama vastupidist põhimõtet – hoone väärtuse aluseks on ehitusmaksumus koos ülalpidamiskuludega.

Sellest tulenevalt on õige kasutada projekti majanduslikkuse hindamiseks kokkuhoitud kilovatt-tunni maksumuse meetodit. Kui see on diskonteerituna odavam kui praegune energia hind, on projekt kliendile kok-

kuvõttes majanduslikult kasulik. Selle meetodi suur eelis on see, et kokkuhoiu maksumust saab näha iga hoonekomponendi (nt akende, seinte) kohta eraldi.

Labori töövaldkonda kuulub peale modelleerimise ka energiavajaduse ja sisekliima seire. «See on tagasiside, mis annab hinnangu modelleerimistäpsusele ja lubab meetodeid täpsustada,» põhjendab Mauring.

Kui ühelt poolt on energiatõhus maja selle pidajale märgatavalt odavam, siis kümne aasta pärast peavad kõik uued hooned Eestis olema energiasäästlikumad. Nimelt liitus Eesti eelmisel aastal energiatõhususe üle-euroopalise direktiiviga, millega nähakse ette, et alates 2019. aastast peavad kõik ehitatavad avalikud hooned olema lignullenergiahooned.

Aasta hiljem laieneb kohustus

kõigile uutele hoonetele.

«Liginullenergiahoone mõistmise aluseks on see, et selle soojakaod on sarnasel tasemel passiivmajale. Väike energiavajadus, mis on sellisele hoonele iseloomulik, kaetakse seejärel taastuvast allikast pärineva energiaga (nt elektrit tootvad päikesepaneelid katusel, biomassi kasutamine jm),» ütleb Mauring.

Lääne-Euroopas on passiivmajaga seostuvad mõisted ning energiasäästlikkuse eesmärgid jõudnud juba pikema aja jooksul juurduda. Eestlased on oma teadmiste ja suhtumise poolest veel kaugel. Mauringu sõnul püüab ta oma kolleegidega muuta inimeste arusaama, justkui halvendaks säästvam energiakasutus inimeste elukvaliteeti. Samas usub ta, et Eestis õnnestub Euroopa ühist kogemust oskuslikult rakendada ja kiiresti edasi arenedada. (1)

18. – 20. veebruaril TÜ Viljandi kultuuriakadeemias toimunud tudengite teatripäevade publiku lemmiku tiitli pälviv teist aastat järjest Tartu tudengitest koosnev Altermanni näitemängutrupp hoogsalt lavatükiga «Meised... ja nahed!». Naiste ja meeste vahelisi erinevusi kokku sulatavat lavastust on Tartus mängitud korduvalt peahoone vastas asuva keeltemaja fuajees. Festivali lõpus anti professor Anti Paatsiuse rolli täitmise eest mitu eriauhinda TÜ 3. kursuse romanistikatudengile Hedvy Arulale (vasakult esimene).

Laupäeva hommikul said teatritehnilistest tudengid end proovile panna mitmetes õpitubades. Oma kogemusi ja teadmisi jagasid foorumteatrist Merlin Ponna ja Tuuli Rindemaa, improvisatsioonist Maarjus Pärn, tai-ji'st Mart Maameele ning suulisest ja lavalisest väljendusloost Virko Annus (pildil).

Festivalile lisas rahvusvahelisust külalistrupp Soomest, Helsingi Ilves-Teatteri, kelle sõnadeta lavastus «Vahva» (eesti keeles «Tugev») oli kokku pandud tantsuteraapia sessioonidel õpitust ja kogetust.

Kõik festivalikülalised said nähtud etendusi hinnata viiepallisüsteemis. Kultuuriakadeemia tudeng Nele Laos oli üks vabatahtlikest, kes iga etenduse alguses saali sisenejatele hääletuslipikuid jagas ja hiljem need punktide kokkulugemiseks kokku korjas.

Tallinna tehnikaülikooli T-Teater oli etendamiseks valinud vana legendi Parzivalist ja Pühast Graalist, mille noored tegijad otsapidi tänapäeva tõid ning lõputeraapiana kõik printsi ebaõnnestumised uuesti heaks pöörasid.

Vaevalt kaks kuud koos tegutsenud Eesti lennuakadeemia poisid Martin Junna ja Rauno Meronen võitsid tragikoomilise looga võrkpall Wilkinsoni elust nii vaatajate kui ka kolme targa südamed.

Tartu üliõpilasteater esitas festivalil keskaegseid jaapani kyogene ehk satiirilisi dialooge. Enne etendust kogunesid näitlejad lavataguse peegli ette, et vajaminev meik ja kostüümid ikka veatud välja näeksid.

Kuigi tudengite teatripäevad pole kunagi võistlus olnud, täidavad igal aastal žürii aset Eesti teatrimaailma kolm tarka, et etendustele tagasisidet anda ja festivali lõpus ka eripreemiaid jagada. Tänavused kolm tarka olid TÜ Viljandi kultuuriakadeemia teatrikunsti II kursuse lavastajatudeng Vallo Kirs, vabakutseline näitleja Veljo Reinik ja Ugala teatri näitlejanna Kata-Riina Luide.

Tekst: Merilyn Merisalu

Fotod: 5x Merilyn Merisalu ja 7x Merli Antsmäe

Esimest korda festivali ajaloo oli teatripäevadel tänavu ka OFF-programm. Laupäeva õhtul etendati Kondase keskuses Arvo Valtoni novelli põhjal koolitööna tehtud kultuuriakadeemia II kursuse lavastajatudengi Adeele Sepa lühilavastust «Tort», kus mängis ka üks kolmest tänavusest kolmest targast, Vallo Kirs. Publiku seas oli ka novelli autor.

Nii reede kui ka laupäeva õhtul said festivalil osalejad ja nende sõbrad auru välja lasta festivali klubis, kus eri õhtutel esinesid ja teatrirahvast tantsitasid Pöölöy Gläänz, The Angus ja Heimar Lill.

Sel aastal oli ametlikke tudengite teatripäevadest osavõtjaid rekordiliselt üle saja. Neile lisandus veel tavapublik, kes samuti soovis Eesti tudengiteatrite tegemistest selgemat pilti saada ja kultuuriakadeemia musta saali istekohti täita.

9. korda toimunud tudengite teatripäevad olid ühtlasi ka kultuurikorralduse üliõpilase Hannele Kändi lõputöö, millega peakorraldaja ise väga rahule jäi.

Heleni lemmikkohaks oli Nizza linnapiiril asuv suur kirbuturg: «Kui oled korra seal käinud, siis viitsid selle nimel isegi pühapäeva hommikul kell 8 end üles ajada.»

Foto 2x erakogu

NIZZA VÕLU JA VALU

Helen Solovjev

TÜ Viljandi kultuuriakadeemia IV kursuse tantsutudeng, veetis Erasmuse programmi raames 2010/2011. õa sügissemestri Prantsusmaal Nizzas

Tõenäoliselt paljudele meeldiks oktoobri lõpuni ujumas käia ning novembris veel päiksepruuniks päevitada. Vahemere kaldal Lõuna-Prantsusmaal on armas kuurortlinn Nizza, mis meelitab külla oma päikeselise helesinise vee, kiviranna ja kuue kilomeetri pikkuse kauni promenaadiga. Kui meil Eestis küündivad lumevald katusteni, siis Nizzas hakkab lühike talveperiood juba lõpule jõudma.

PUBIKULTUUR

Tegu on küll linnaga, kus asub suur Nizza Sophia Antiopolise ülikool, kuid pigem kirjeldaksin seda kui ideaalset pensionipõlve veetmise linnakest. Tudengielu mõttes linn millegi erilisema kui rannapidudega ei hiilga.

Alternatiivseid kohti noortele on vähe ning valdav on pubikultuur, kohalikku Genklubi Nizzast ei leia. *Underground* on väga *underground* – nendesse kohtadesse pääsemiseks ei piisa mõnest kuust seal elamisest.

Kohalikud hinnad meie hindadest suurt ei erine. Kui soovid säästa, nagu tudeng ikka, siis on võimalik leida ka säästumarkeeteid. Riidepoodidega on sama lugu. Minu lemmik oli linnapiiril asuv suur kirbuturg.

Prantslased, nagu teada, on uhke rahvas, eriti uhked on nad

oma keele üle. Mina läksin sinna puhtalt inglise keelega ja pelgalt mälestusega ammudest prantsuse keele õpingutest. Prantsuse keelele on aga keeruline hakkama saada. Elamine kohapeal õpetab loomulikult kõige paremini – nende nelja kuuga sain keele niivõrd omaks, et hakkasin mõistma igapäevast juttu. Prantslased on meelitatud, kui sa vähemasti püüad ja pursid rääkida kas või vigast prantsuse keelt. Nagu öeldakse – kõvasti ja valesti.

TANTSUTUNNID

Peamine põhjus Nizzasse minekuks oli siiski tantsuõpingud. Keelelise barjääri tõttu käisin vaid praktilistes tantsutundides. Spetsiifiline tantsuõnava saab kiiresti selgeks ja palju on juba tuttav ka klassikalise tantsu sõnavarast. Suures rahvusvahelises koolis ei pööra välismaalastele keegi erilist tähelepanu.

Mõned õppejõud püüavad vajaduse korral ise ülesandeid tõlkida, mõned ei räägi inglise keelt ning paluvad tudengitel seda teha. Leidub ka neid, kes teevad peapesu tudengile, kes julgeb aidata ja tõlkida. Aga eks õppejõude ole igal pool erinevaid.

Enamik minu õppejõude olid suurepärased. Tantsu tehniline tase koolis kiita ei ole, distsipliniimõiste on samuti leebem kui Eestis. Akadeemiline veerand tund põhimõtteliselt puudub, kuid see ei takista tudengeid lihtsalt pool tundi hilinevast. Valdav osa tudengitest oligi harjunud kombega ilmuda tundi täpselt siis, kui nad ise tahavad. Eesti tantsutudengile oli see väga

harjumatu pilt. Tudengite hulgas ei võetud meid vastu just hõisetega ja sõprade leidmine võttis aega, sest meil oli erinev arusaam distsipliinist ja tantsutahetest.

Tantsuklassid, kus tunnid toimusid, asusid kahes eri majas ja majad asusid kahe mäe otsas. Kui meil koolis tunde väga palju ei olnud, siis vähemalt jalad said tugeva trenni pideva mäest üles alla kõndimisega. Kuna praktilisi tunde oli koolis väga vähe, siis pidime ise otsima kohta, kus saaks väljaspool kooli end treenida.

Koormust ja trenni sai lisaks ülikooli spordiprogrammi SUAPS vahendusel, mis pakkus palju trenne ja ringe: alates palimängudest ja võitluskunstidest õhuakrobaatika, tantsutundide ja postitantsuni välja. Tunnid olid toredad ja sealsete tudengite hulgas leidis nii asjaarmastajaid kui ka professionaale, kes võtsid sind palju rõõmsamalt vastu.

Samas linnas asub ka tantsukool Offjazz, kus käivad end koolitamas paljud õpetajad ja tantsijad. Kool on suurepärase tasemega, võrratute tantsusaalide ning 9-eurose tunnitasuga. Iga päev neid tunde võtta ei jaksaks, aga vähemasti võin öelda, et olen seal kätt proovinud ja julgen kooli soojalt soovitada.

Lootus jääda Nizzasse ka teiseks poolaastaks, et teha tantsuõpetaja praktikat, nurjus, kui sain teada, et õpetada ei ole siin sugugi nii kerge kui Eestis. Nimelt pead sa olema siin omandanud erialadiplomi pluss olema läbinud paariaastase koolituse didaktilise tööendi saamiseks. Seetõttu on Nizzas ka vähe tantsustuudiodid ja rühmitusi.

Erasmuslasena oli vahetustudengi kogemus küll pigem negatiivne, kuid samas väga õpetlik. Nimelt on välistudengite jaoks olemas rahvusvaheline kontor, kus töötavad inimesed peaksid sind aitama ja kelle poole peaksid saama alati pöörduda. Selle kooli puhul oli see pigem koht, kus asjaajamine tehakse sulle võimalikult raskeks.

BÜROKRAATIA

Mujal linnas sain veel inglise keelega kuidagi hakkama, kuid just rahvusvahelise kooli rahvusvaheline kontor oli koht, kus kohe kindlasti mitte. Ja põhjus ei seisnenud selles, et inglise keelt ei osata, asi oli pigem põhimõtteline. Keelebarjääri tõttu kuulsin nii vaikset mõnitamist kui ka söimu.

Kuid selline suhtumine ei olnud vaid keelest põhjustatud. Näiteks väga hea prantsuse keelega Saksa tudengid kuulsid kontori juhatajalt neile mõeldud prantsuskeelset väljendit «nats», mis kindlasti ei tulenenud keelebarjäärist.

Lisaks meeldis kontori juhtfiguuridele tudengeid pidevalt jooksutada lubadustega «tulge järgmine nädal tagasi, siis saate paberid kätte». Seda juttu võisid sa käia kuulamas korduvalt ja korduvalt. Nii mõnedki tudengid keeldusid lahkumast enne, kui oma dokumendid korda saavad, millega kaasnes küll risk taaskord söimu kuulda. Suuremalt jaolt lõppes asi mõne minuti pärast korda aetud paberitega. Ma ei kohtanud ühtegi Erasmuse tudengit, kel poleks jooksnud külma värin üle keha, kuuldes, et peab taas kontoris minema.

Akadeemilist veerandtundi polnud, kuid tudengeid hilinesid ikka.

Minu jaoks tipnes lõputu paberimajanduse saaga rahvusvahelises kontoris sellega, et käisin poolteist kuud iga nädal oma registreerimisdokumente ja kooli pabereid küsimas, mis pidi meile tagastatama, et kodukooli Eestisse saata. Iga kord tuli aga pärast mõneminutilist otsingut vastus, et «me ei tea, kus need on, tule järgmine nädal tagasi, selleks ajaks otsime üles».

Neljandal korral sain oma palvele uued paberid täita kuni veel Prantsusmaal olen ja selleks võimalust on, vastuse: «Kui te prantsuse keeles ei räägi, siis mind see ei huvita ja mina teid ei aita». Pool nädalat enne Nizzast lahkumist aga teatasid nad hoopiski, et kõik mu tähtsad dokumendid on kadunud.

Minu jaoks tähendas see seda, et ma ei ole Nizzas ülikoolis õpinud. Hakkasin kohe mõtlema, et kaua mul stipendiumi tagasimaksamiseks aega on. Asi lõppes muidugi hästi, dokumendid olid kõrvalkontoris ja nende leidmine võttis aega kaks sekundit keskendumist ja ühe kiire telefonikõne.

Hoolimata kooli paberimajanduse tekitatud stressist, pakkus Nizza ise ja selle ümbrus fantastilisi elamusi.

KAUNID KOHAD

Linnas iseenesest ei ole neli kuud järjest väga palju midagi vaadata, kuid 45 minuti bussisõidu kaugusel asub Monaco linnriik, mis on vaatamisväärsus omaette ning pooleteise tunni kaugusel on parfüümlinn Grass. Kindlasti soovitan külastada mägikülasid, mida leidub läheduses mitmeid. Pooltel teel Monacosse asub minu lemmik – kaunis ja muinasjutuline pisike kivine vanalinn Eze.

Reisimise puhul peab silmas pidama, et prantslaste lemmiktegevus on streikimine, seetõttu tihtipeale ühistransport ei liigu ja inimesed ei tööta. Sattusin Prantsusmaale sellisel õnnelik-õnetul streikimise ja möllu ajal, mis võrreldes Pariisi mässuga möödus Nizzas isegi küllaltki rahulikult. Kultuuriliselt oli seda huvitav jälgida, kuigi see mõjutas tugevalt reisimisvõimalusi. Kojusõitu ootasin igaks juhuks pöidlal pihus. ☺

Kõrge lennuga noor luuletaja õpetaks kirjaniku- hakatistele loov- kirjutamist

EESTI JA VÄLISMAISTE AUHINDADEGA PÄRJATUD LUULETAJAL JA PROOSAKIRJANIKUL KRISTIINA EHINIL (33) ON TARTU ÜLIKOOLI MAGISTRIKRAAD RAHVALUULES, ENT TEDA KÕITSID KA REAALALAD – HEA MEELEGA OLEKS TA HAKANUD HOOPIS SAURUSTE UURIJAKS.

Sigrid Söerunurk

sigrid.soerunurk@ut.ee

Veel abituriendina luges ta hoolega Horisonti ning püüdis end reaalinetes täiendada. «Aga üle oma varju ei hüppa,» möönab hapra olekuga noor naine muigvelsui ja täpsustab, et keemia ja matemaatika talle siiski ei sobinud.

Teine valik oleks olnud õppida Viljandis tantsu. Tants on saatnud Kristiinat lapsepõlvest peale ning juba keskkoolis andis ta lastele loovtantsu kursusi. Kuigi vanemate pealt nägi ta juba noorena, et kirjaniku ja luuletaja töö on raske ning seetõttu ei tahtnud ema-isa jälgedes käia, juhtus ikka nii, et ta asus õppima Tartus kirjandust ja rahvaluulet.

Kristiina enese hinnangul oli tema erialavalik väga sinisilmne, tal polnud aimugi, kuidas selle haridusega hiljem ära elada. Lihtsalt tundus, et oli võimalik saada hea humanitaarharidus, märgib üks praegu tõlgitumaid noorema põlvkonna luuletajaid.

Ülikooliaeg venis üheksa aasta peale. «Üheksa aastat. Vägev! Sain maitsta peaaegu igavese üliõpilase vana Tartu ja kohvikute elu.» Eriti soojalt meenutabki luuletaja ülikooli vana kohvikut, kus tema põlvkond (1990. aastate keskel ülikooli astunud) sai veel tunda kohvikukultuuri. «Mulle meeldis väga see, et minu sõpruskonnas oli geograafe, ajaloolasi, arste, kirjandustudengeid, hispaania ja saksa filolooge – kõiki, kes kohvikus käisid ja sinna vahetundidel sisse mahtusid. Nende kaudu õppisin

ka mina kõiki erialasid.»

Esmakursuslasena elas Kristiina mõnda aega vanas arstide ühiselamus. «Seal sain tunda, kui vähe on minul võrreldes arstitudengitega distsipliini ja kuidas mina ärkasin alles siis, kui teised olid ammu loengus. Aga filoloogid loevadki öösiti.»

ROMANTILISED ÄRKLITOAD

Ülejäänud tudengipõlve elas Kristiina Supilinna ja Karlova üürikorterites. Hasartselt otsis ta vanadest majadest üha uusi romantilisi kirjutamiseks sobivaid ateljeesid ja valgusküllaseid ärklitube. Mõnegi toa juurde kuulus ka hiiglaslik aed. Kristiina tunnistab, et talle meeldis selline askeetlik elu ja vähesega hakkama saamine. «Neis tubades oli kadunud aegade hiiglust, mida minu hing just vajab, et kirjutada.» Ühel Emajõe tänaval asuva

maja ees on ta oma luulekogusid esitlenud. «Igal hommikul vaatsin aknast mööda voolavat jõge. Igal hommikul oli see isesugune. Iga päevgi minu elus oli tol ajal isesugune.»

Sel moel peaaegu igavese üliõpilase elu nautides armus Kristiina Tartusse üha enam. Pärast magistrakraadi kaitsmist oli tal võimalus kandideerida doktorantuuri, ent lõpuaktusel tehti talle tööpakkumine minna Mohni saarele saarevahiks.

«Mingil hetkel pidin ma valiku tegema, kas ilukirjandus või teadus. Ma ei jaksanud enam mõlemat teha. Pärast magistrantuuri panin selge punkti, et ma tegelen nüüd ilukirjandusega.» Vabakutselise kirjaniku leiba on Kristiina maitanud nüüd juba seitse aastat. «See on olnud huvitav ja ilus, kuid ebakindel aeg. Kunagi ei tea ju, kui kaua patareid vastu peavad.» Ajuti tunneb ta

kutsumust tegelda ülikooliaegsete teemadega edasi.

Praegu 4-aastase poja ning elukaaslasega Viljandis elav luuletaja tunnistab ka, et igatseb Tartut ja tunneb end kuuluvat Tartu vaimuringi.

«Tartus on kirjandusele ja kirjanikule koht olemas. Keegi ei kergita kulmu, kui ütled, et oled kirjanik. Enamikes Eesti linnades see nii ei ole.»

PEAHOONE LÖHN JA HAKID

Üliõpilasajale tagasi mõeldes meenuvad Kristiinale ülikooli peahoone lõhn, hakid, keda on harva näha, aga kogu aeg kuulda, inimesed, kes ei karda teistest erineda, ja need, kes tahavad ja julgevad laulda, kuigi nad ei ole lauljad. Paljusid oma õppejõude meenutab ta lahke sõnaga, esmajoones Ülo Valku ja Madis Arukaske. Tiiu Jaago regilaulu loengud tähendasid talle samuti palju. «Hea kursus muudab maailmapilti ja on üliõpilase arengus hindamatu. Saad teada asju, mille puhul mõtled, et kuidas ma küll suutsin enne selleta elada.»

Nagu tudengid ikka, sai temagi tunda igavaid massiloenguid ning seda enam hindab ta seminari vormi. «Seminarid on ikka need, kus on tulevärk lahti läinud.»

Ühest tundis ta kirjandust õppides siiski puudust. «Mind üllatab praegugi ülikoolis see, kui vähe on kirjanduse õppes loovkirjutust. See peaks justkui iseenesest tulema ja igaüks peaks seda muude tegevuste kõrvalt ise arendama. Samas on see kaunis kunst, nagu maalimine, tants ja

KRISTIINA EHIN

- Luuletaja ja proosakirjanik
- Kristiina Ehin on sündinud 18. juulil 1977 Raplas.
- 2004 omandas Tartu ülikoolis eesti ja võrdleva rahvaluule erialal magistrakraadi.
- On kuulunud kirjanike rühmitusse Erakkond.
- Luulekogu «Kaitseala» pälvis 2006. aastal Eesti kultuurkapitali luuleauhinna.
- Luulekogu «The Drums of Silence» Ilmar Lehtpere tõlkes pälvis 2007. aastal Suurbritannias maineka Corneliu M. Popescu luuletõlke auhinna. Auhind määratakse Euroopa parima kahe inglise keelde tõlgitud luuleraamatu eest.
- 2008. aastal pälvis Eesti vabariigi presidendi noore kultuuritegelase preemia.
- Luulekogu «The Scent of Your Shadow» (taas Ilmar Lehtpere tõlkes) pälvis 2010. aastal Poetry Book Society Recommended Translationi auhinna.
- 2010. aastal pälvis Eesti kultuurkapitali stipendiumi «Ela ja sära».
- Oma esimese luuletuse kirjutas 14-aastaselt.
- On esinenud rahvusvahelistel kirjandusfestivalidel ja autoriõhtutel Islandil, Iirimaa, mitmete soome-ugri rahvaste juures, Šotimaal, Walesis, Inglismaal, Soomes, Taanis, Rootsis, Lätis, Leedus, Slovakkias, Sloveenias, Austrias, Rumeenias, Prantsusmaal jm.
- Tõlkeid on ilmunud inglise, saksa, rootsi, vene, soome, läti, udmurdi, komi, sloveenia, slovaki, poola, norra, iiri, walesi kõmri, ungari ja islandi keeles.
- Tänavu aprillis ilmub Suurbritannia ühe suurima luuleajakirja ja Modern Poetry Translations luuleraamatute sarjas Kristiina Ehini valikkogu pealkirjaga «The Final Going of Snow» (tõlkinud Ilmar Lehtpere). Eesti keeles ilmub tänavu kassettkogumik üldpealkirjaga «Viimane Monogaamlane», mis koondab endas Kristiina Ehini uusi luuletusi ja lühijutte.

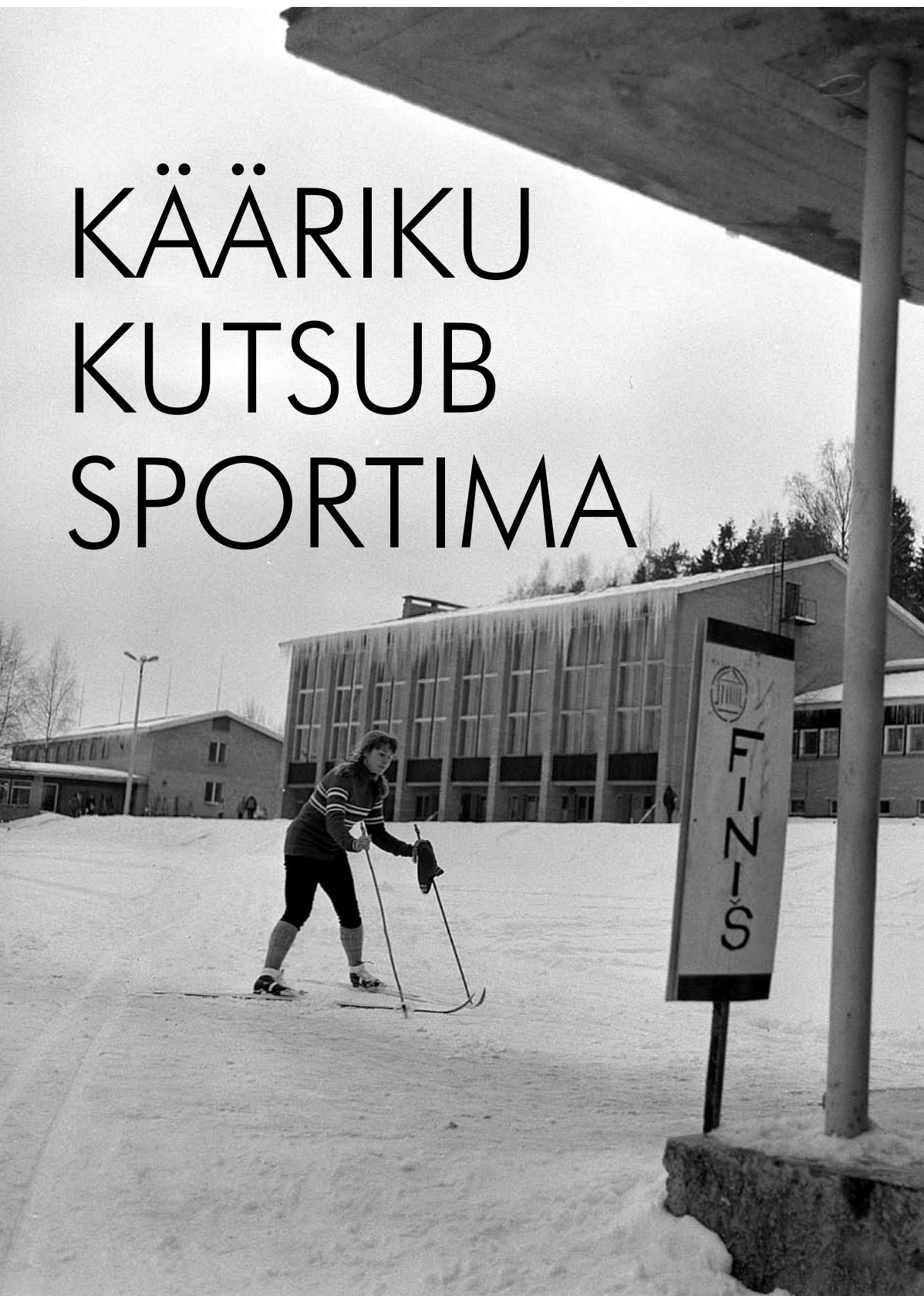
laulmine, mille kohta keegi ei julge öelda, et neid pole vaja õppida, piisab pelgalt andest.»

Maailmas ringi rännanuna ning eri festivalidel oma loomingu esitledes on Kristiina mõistnud, et mujal on loovkirjutuskursuste praktika väga levinud. «Mul on kahju, et igal aastal

koolitatakse meil kümnete kaupakirjandusõpetajaid, kes pole saanud loovkirjutamise kursust.»

Kristiina on veendunud, et kirjanikuks annab ka õppida. Heal meelel annaks ta isegi loovkirjutusseminare. Seda enam, et vabakutselisel kirjanikul Eestis pole haigekassakaartigi. (T)

KÄÄRIKU KUTSUB SPORTIMA

ÜLIÕPILASED, ÕPPEJÕUD JA TEISED ÜLIKOOLI TÖÖTAJAD ON AASTAKÜMNEID LEIDNUD PÕHJUST MINNA KÄÄRIKULE KAS SPORTI VÕI TEADUST TEGEMA. TÄNAVU 4. MÄRTSIL VÕÖRUSTAS KÄÄRIKU TAAS ÜLIKOOLIPERET ÜLEÜLIKOOLILISEL TALISPORDIPÄEVAL.

Varje Sootak

varje.sootak@ut.ee

1947.

aastal leidsid kehakultuuriteaduskonna õppejõud eesotsas dekaani Fred Kuduga sobiva õppe- ja spordibaasi paiga Käärikul.

Käärike talu, mille pererahvas oli küüditatud, asus metsakolkas, kuhu ei viinud õiget teedki. Järv ja vahelduv maastik võimaldasid aga tegelda nii suve- kui ka talve-spordialadega.

Keeruliste läbirääkimiste järel kinnitati Kääriku (algul abimajandi nime all, talu nimi muutus Käärikuks) TRÜ kehakultuuriteaduskonna õppebaasiks.

Õppejõud ja üliõpilased asusid koos paari töömehega kiiresti taluhooneid sobivamaks kohandama ja harjutuspaiku rajama. 1947 toimus esimene suvelaager. Paari nädalaga valmis esimese objektina Kääriku järvele parvedele rajatud ujumisbassein koos hüppetorniga. Mahuka labidatööga ehitati õppetöök jooksu-, hüppe- ja heiterajad. Järgmistel aastatel ehitati vana ait ja tall ühiselamuks koos saunaga, laut sööklaks jne. Fred Kudu on kirjutanud, et nn projekte joonistati käigu pealt: «Paberile joonistati pliiaitsiga ruumide põhiplaan ja läkski tööks lahti.»

Peale kehakultuuriteaduskonna õppetöö hakati Käärikul peagi ette valmistama ka vabariigi

Kõik algas Käärike talust. Elumaja tubadesse ehitati narid, ühest suuremast toast tehti söökla, millest sai vajaduse korral ka auditorium või klubi. Talu õigusjärgne omanik kinkis selle hiljem Tartu ülikoolile.

esindusvõistkondi üleliidulisteks ja rahvusvahelisteks võistlusteks. 1955 said alguse teaduskondade vahelised suusaspordivõistlused, mida hakati kutsuma Kääriku mängudeks. Neist on osa võtnud ka nõukogude liidu ja Soome ülikoolide esindajad.

ENSV ministrite nõukogu otsuse põhjal hakati 1957. aastal Kääriku õppe- ja spordibaasi välja ehitama vabariikliku tähtsusega õppesportikeskuseks. 1959 valmis uus ujumisbassein, 1960 staadion, 1962 peahoone, 1964 hotellitüüpi ühiselamu. Baasi aktiivne kasutamine ajendas seda pidevalt ajakohastama ja laiendama. Nii ehitati 1970 spordihoone, 1980 auditoriumide hoone jne.

Kääriku ei olnud populaar-

ne treeningupaik mitte ainult Eesti sportlastele. Seal hakkasid treenima ja võistlema sportlased kogu nõukogude liidust. 1964 arvati Kääriku koguni nõukogude liidu olümpiabaaside hulka. Seal on Fred Kudu treeninud olümpiavõitjaid (Rein Aun, Nikolai Avilov), Käärikut on külastanud ka kosmonaudid. Kõige legendaarsemaks külaliseks on jäänud Soome president Urho Kaleva Kekkonen, kes pidas 1964. aastal ülikooli aulas eestikeelse loengu, pani Käärikul suusad alla ning kelle jaoks ehitati sinna saun.

Kui 1960. aastal anti Tartust Emajõelt start rohkem kui 200 suusatajale sihtkohaga Käärikule, ei osanud vist keegi aimata, et üritusest kujuneb ükskord sedavõrd

laiahaardeline Tartu maraton.

Kääriku populaarsuse suurenedes kujunes sellest kohast peale sportlaste ettevalmistuskeskuse ka teadlaste ajuragistamise paik. Seal peeti nii vabariiklikke kui ka üleliidulisi seminare ja konverentse.

Näiteks 1964. aastal Kääriku esimesel semiootika suvekoolil

pandi alus Tartu–Moskva semiootikakoolkonnale.

Kääriku puhke- ja spordibaas, mille nimetus ja kuuluvus on kümnendite jooksul mitu korda muutunud, on olnud eeskätt tähtis ülikoolile. See on olnud kehakultuuriteaduskonna õppebaas, sportlaste ettevalmistuspaik, siin

Fred Kudu ja Kääriku on lahutamatu sõnapaar. Kehakultuuriteaduskonna esimese dekaanina rajas ta Käärikule kuulsa spordibaasi ja treenis seal sportlasi, ka olümpiavõitjaid. Fotol on Fred Kudu (paremal) 1983. aastal koos Jaan Tiitsaarega. Legendaarset Kudu meenutab Käärikul ka ausammas.

Käärikul ei treenitud ega haritud ainult sportlasi. Õige pea hakkas seal puhkamas käima kogu ülikooli rahvas. Küll kursuste, osakondade ja teaduskondade kaupa. Sai ju siin mäest üles ronida ja alla kihutada ning Harimäe torni tippu ronida. Ja põnev oli liuelda ka vastlapäeval.

on peetud TÜ töötajate talispordipäevi, Kekkose sügismatku- ja -jookse ning palju teisi üritusi. See on olnud vajalik nii tööks kui ka puhkuseks, nii tippudele kui ka massidele. ☹

Kasutatud kirjandus vt: www.ajakiri.ut.ee.

Soome president Urho Kaleva Kekkonen oli esimene lääne riigipea, kes külastas 1964 Eestit pärast Teist maailmasõda. Vabast maailmast tulnud Kekkonen tekitas Käärikul lausa paanika. Dotsent Ülo Lepp on meenutanud: «Kõik ootasid, et ta puhkab veidi ja läheb siis sõitu, aga tema ilmus maja nurga tagant, läks kohe sisse, tuli Lipuga välja ja padavai mäest alla!» (Tippkümnevõistleja Heino Lipp käis tihti Soomes ja oli spordilembese Kekkose hea tuttav.) Spordiriietes julgeolekumehed ja tähtsad tegelased tormanud neile kohe järele, Kekkonen teinud aga ees kõva tempot.

Ka oma pidupäevadel, nagu Kääriku keskuse 60. aastapäeva tähistamisel 2007. aastal, peeti pärast konverentse ülikooli spordipäeva. Võisteldi teatejooksus, juhtide mitmevõistluses, tänavakorvpallis, täpsusjooksus j.m.

Fotod: TÜ ajaloo muuseum, Andres Tennus ja Eesti spordimuuseum

Avo Orav

Kääriku puhke- ja spordikeskuse haldusjuht

Olen olnud Käärikuga seotud 33 aastat ning näinud nii selle hiilgepäevi kui ka tõeliselt raskeid aegu. Kui mingil heal ajal suudetakse suur ja hästi toimiv kompleks valmis ehitada, siis aeg teeb oma korrektiivid ning

alati pole jõukohane olemasolevat töökorras hoida.

Ülikooli moraalsed ja materiaalsed toetused on tunda olnud kogu aeg – vahel rohkem, vahel vähem. Kui aga õppetööga seonduvat tegevust jäi aastast aastasse üha vähem, siis polnud ülikoolil enam suurt huvi leida raha, et baas tänapäevaseks muuta.

Vanasti oli Käärikul ülikooliga tunduvalt suurem seos, sest baasi kasutasid peale kehakultuuriteaduskonna ka teiste erialade esindajad seminarideks ja õppepäevadeks.

Hea, et praegu on jällegi tunda ülikooli huvi kasvu. Kui suudetakse olemasolevad ehitised renoveerida, siis kindlasti suureneb ka teaduskondade huvi.

Ülikool peaks leidma koostööpartneriks kultuuriministeeriumi, Eesti olümpiakomitee või mõne teise asutuse või organisatsiooni. Näib, et töö selles suunas liigub.

Hoolimata praeguste rajatiste olukorrast on ülikooli spordiklubi liikmeskond usin baasi kasutaja. Ja alati on Käärikule oodatud ülikooli töötajad oma peredega ning tudengid.

Juba 6. märtsil toimub mööda Kekkose rada traditsiooniline suusasõit. Käärikult algab ja lõpeb 14 km pikkune matka- ja suusarada. Siin on 2,5 km valgustatud suusarada, 5 km võistlusrada, valgustatud uisurada. Saab korraldada spordilaagreid, konverentse, seminare.

PANEME POLIITIKUD TEADUSEST RÄÄKIMA

Foto: erakogu

Priit Ennet

Eesti teadusajakirjanike seltsi esimees

Kui Charles Darwini lapselapselapselaps, Ameerika filmimees ja ajakirjanik Matthew Chapman jälgis 2008. aasta Ameerika presidendivalimiste kampaania algupoole suuremate telekanalite intervjuusid kandidaatidega, ei märganud ta, et kordagi oleks tehtud juttu teadusega seonduvast. Ei kliimamuutusest, ei meditsiiniuuringutest, ei energiapoliitikast, merede seisundist ega elurikkusest – mitte millestki.

Evolutsiooniteooria ja mõistusliku kujundamise teemal kirjutada armastavale Chapmanile tundus teaduse ignoreerimine vale. Ta võttis ühendust mõnede sama meelt tuttavatega ja lõi koos nendega kuueliikmelise algatusrühma eesmärgiga tuua teadusteema presidendivalimiste väitlustesse.

Mõne nädala pärast oli algatusrühma võrgupaika antud juba üle 39 000 toetusallkirja. Teadlastelt ja teistelt huvelistelt laekus ka umbes 3400 küsimust presidendikandidaatidele, millest

Chapman ja ta kaaslased sõelusid välja 14 tähtsat ja sagedamini esitatut. Nii algas ettevõtmine, mis sai nimeks Science Debate 2008 (Teadusdebatt 2008).

Algus, nagu sageli juhtub, oli raske. Presidendikandidaadid John McCain, Mike Huckabee, Barack Obama ja Hillary Clinton keeldusid kahest neile pakutud teledebatist. Põhjenduseks toodi, et teadus on nišiteema, mis läheb korda vähestele. Kuid kui debatitiim tellis seepeale üleriigilise küsitluse, milles selgus, et 85 protsenti ameeriklastest soovib, et presidendikandidaadid käsitleksid väitlustes ka teaduspoliitikat, hakkas jää liikuma. Esmalt Obama ja seejärel ka McCain nõustusid vastama 14 teaduspoliitika küsimusele – aga mitte tele-ees, vaid kirjalikult, internetis. Küsimused ja vastused on üleval praegugi (<http://bit.ly/hj0XQb>).

Edasi läks justkui muinasjutus. Obama vastused said tema teaduspoliitika aluseks. Ametisseastumise kõnes tõstis ta teaduse selgelt esile ja kutsus hiljem teadusdebati esindajaid oma administratsiooni teadusega seotud ametikohtadele.

Selline oli lühidalt lugu, mida kuulasin mullu juulikuus Torinos suurel EuroScience'i teadusfoorumil teadusdebati ühe algataja, teadusesõbrast filmimehe Shawn Otto käest. Lugu inspireeris ja eks see oligi tegelikult ettekande eesmärk – utsitada mõttevahetust teaduspoliitika vallas tagant ka Euroopas.

Inspiratsiooni praktikasse suunamiseks pakkusid kohe käepärase võimaluse juba silmapiiril terendanud riigikogu 2011. aasta valimised. Ka Eestis ei kipu teadus valimisteedana väga fookusesse sattuma – ja miks ei võiks Eesti teadusajakirjanike selts püüda jõudumööda olukorda parandada.

Valimisdebati idee laiendamaks kontekstiks võib pidada soovi tuua teadusteemad ühiskonna

aruteludes rohkem esile. Tõdemus, et teadustegevuse tulemused ja tagajärjed mängivad igapäevaelus tähtsat rolli, mõjub juba ammu kulununa. Aga just seepärast ei tohiks teaduspoliitika jääda ainult teadlaste ja poliitikute omavaheliseks jututeemaks, vaid peaks olema avatud igale huvilisest ühiskonnaliikmele.

Valimiseelne aeg annab hea võimaluse arutelu ärgitada, aga eriti hea on, kui avalikku teadusdebati õnnestub ka valimistevahelisel ajal käimas hoida. Seejuures ei pea arutelud alati käima just riikliku teaduspoliitika kohta. Ühe hea näite pakub USA Mayo kliinik, kus kodanike osavõtul on arutatud biopanga arendamist (<http://bit.ly/bZ4i4j>). Vajame ju üldse arutleva demokraatia algete edendamist ja kodanikuühiskond, sealhulgas teadusajakirjanike selts, saab olla siin tegija.

Suur osa teaduspoliitikast tundub küll olevat nii juriidiline ja tehniline, et võib tekkida kahtlus, kas sellel teemal laiemale publikule huvi pakkuvalt üldse väidelda saabki. Kui eksperdid pilluvad hoogsalt õhku teadusbürookraatlike termineid ja krüptilisti akronüüme nagu TAKS, TAN ja TKN*, ei suuda tavakodanik varsti midagi hoomata. Aga nii, nagu teadust, saab ja tuleb populariseerida ka teaduspoliitikat. Debatid võivadki toimuda eri tasemel: ühed spetsialistide keskis, teised laiemat publikut kaasates. Tavalist ärksat ühiskonnaliiget ei tarvitse huvitada teaduse finantseerimise peensused, küll aga ressursside jaotamise aluseks olevad üldised põhimõtted ja väärtused.

Riigikogu valimiste eelset debatti ette valmistades tuli mõnikord pörkuda hoiakule, et see on sekkumine poliitikasse, millest ei ole oodata midagi head. Siin tuleb hästi ilmsiks, miks president Toomas Hendrik Ilves on soovitanud hakata ka eesti keeles paremini eristama neid mõisteid, mille kohta inglise keeles öeldakse *policy* ja *politics*. Esimene kätkeb mingis valdkonnas tegutsemise kavu ja põhimõtteid, teine märgib pigem kauplemist, võitlemist ja läbirääkimist selle üle, kes mida saab. Aga eesti keeles üks «poliitika» kõik. Kuni uus sõnaus pole keelde suuremat selgust toonud, võib öelda ehk nii, et poliitika kujundamisega tegelemine ei tähenda veel poliitilistesse mängudesse sekkumist.

Eesti teadusajakirjanike selts ei võtnud asja ette nii suurelt kui Science Debate 2008 Ameerikas. Allkirju me ei kogunud, arvamusuuringuid ei tellinud, telestuudioid ei reserveerinud. Ajasime läbi lihtsamalt. Aruteluteemade leidmisel ja küsimuste koostamisel konsulteerisime mõnede suuremate asjatundjatega. Koostöös ja kokkuleppel Jaan Riisi ja tema Looduse Omnibussi meeskonnaga kaaperdasime ühel nädalal traditsioonilise esmaspäevase loodusõhtu Tallinnas rahvusraamatukogu suures konverentsisaalis.

Eesti teadaolevalt esimene teaduspoliitiline valimisväitlus «Teadusdebatt 2011» leidis aset 14. veebruari õhtul. Osalesid Jaak Aaviksoo Isamaa ja Res Publica Liidust, Kalev Kukk Reformierakonnast, Mart Meri Sotsiaaldemokraatlikust Erakonnast ja vabatahtlik Raivo Stern roheliste nimekirjast, Keskerakonnast kutsutud osaline jäi tulemata. Väitlust juhtisin koos biorobotik Maarja Kruusmaaga.

Oli intellektuaalselt huvitav ja hariv arutelu, milles erakondade erisusi läbivalt välja ei joonistunud. Vähestest selgetest vastandumistest ilmses enamik vast IRL-SDE teljel (näiteks kas tugevdada Eesti patendisüsteemi maksumaksja rahaga või mitte). Teadus ei ole erakondadele kuigi tähtis valimistratu, mida osalised debati lõpetuseks ka tunnistasid. Aga vähemalt sai teaduspoliitika teema valimiste kontekstis üles võetud ja see on samm edasi.

Eesti laialevidebattidesse on teadusteemad jõudnud siiski vaid väga põgusalt ja riivamisi. Nii nagu Ameerikaski. Tuleb aga tunnustada Eesti erakondade julgust, võrreldes Ameerika presidendikandidaatidega: debatikutsel vastati enamasti kiiresti ja nähtava kõhkluseta. Võib-olla taandub see valmisolek paljuski soovile kasutada valimiste eel iga võimalust end eksponeerida. Eks näis, kuidas lugu edasi läheb. ☺

* Teadus- ja arendustegevuse korralduse seadus, teadus- ja arendusnõukogu, teaduskompetentsi nõukogu

Harri Kärtner

04.09.1925 – 01.02.2011

Harri Kärtner sündis 4. septembril 1925. aastal Narvas.

1933–1944 õppis ta Narvas ja 1944–1945 koos perekonnaga sõja eest pagenduses olles Haapsalu keskkoolis. 1951 lõpetas ta *cum laude* TRÜ õigusteaduskonna.

Aastail 1951–1954 oli Kärtner TRÜ riigi ja õiguse teooria ning ajaloo aspirant. Väitekirja kaitsmise järel asus ta tööle ajalehe Edasi kaastöötajana. 1961. aastast töötas ta Tartu linna prokuratuuris uurijana ja 1963. aastast ENSV prokuratuuris isikuvastaste ja suuremate majanduskuritegude uurijana.

Kärtner täiendas end Leningradi üleliidulises uurijate täiendusinstituudis isiku- ja varavastaste kuritegude ning ametialaste, majandus- ja korruptsiooniga seonduvate kuritegude uurimises ning Moskva

ülikoolis riigiõiguses. 1968 sai ta õigusnõuniku ja 1972 justiitteenistuse reservkapteni auaste.

1971 asus ta tööle TRÜ kriminoloogia laboratooriumi vanema teadusliku töötajana, põhivaldkondadeks kuritegevuse struktuur ja dünaamika, hiljem õiguskasvatuse probleemid. 1978 asus ta tööle TRÜ õigusteaduskonna riigi- ja haldusõiguse õppejõuna. 1980 sai Kärtner riigiõiguse dotsendiks. 1989–1992 tegutses ta TÜ ametiühingu juriskonsuldina.

Eesti iseseisvuse taastamise ajal osales Kärtner mitmete poliitiliste liikumiste tegevuses ning oli ka Eesti karskusliidu ning dotsentide ja teadurite klubi ja Eesti akadeemilise õigusteaduse seltsi asutajaliige. 1990 valiti ta Eesti Pensionäride Liidu (EPL) esime-

Foto: erakogu

heks. Kärtner tegutses 1993–1995 riigikogu maaliidu ühenduse fraktsiooni konsultandina sotsiaal- ja õigusküsimustes ning oli 1993–1995 Tartu linnavolikogu aseesimees. Pensionäride liidu esindajana suhtles ta aktiivselt riigikogu, valitsuse ja teiste kõrgemate riigi- ja omavalitsusorganitega, et parandada pensionäride olukorda.

Harri Kärtner oli tark, aus, heasüdamlik, intelligentne ja sirgjooneline inimene, keda jäavad meenutama kolleegid, pere, sugulased, sõbrad, ja mõttekaaslased.

30. märtsil 2011 tähistab oma juubelit filoloogiadoktor ja malesuurmeister Larissa Volpert.

Ta on töötanud TÜ koosseisulise õppejõuna (dotsendi ja professorina) 1977–1993. Tema koostöö ülikooliga algas juba 1950. aastate lõpul, kui ülikooli asus tööle Volperti abikaasa, Pavel Reifman. Larissa Volperti pedagoogiline tegevus jätkus veel kümme aastat pärast tema emeriiteerumist, aktiivne teaduslik töö kestab ka praegu.

Larissa Volpert on sündinud 1926. aastal Leningradis tuntud arsti perekonnas. Ta lõpetas Leningradi ülikooli romaani-germaani osakonna 1949. Juudivastasest kampaaniast päästis Volperti male. 1947. ja 1948. aastal võitis ta Leningradi, aastatel 1954, 1958, 1959 nõukogude liidu meistrivõistlused ning 1955–1961 osales ta male maailmameistrivõistlustel.

Samaaegselt maletaja karjääriga arenes ka tema teadlase tee:

1955. kaitses ta kandidaadiväitekirja. Kuid tõeline teadusliku tegevuse õitseng saabus 1960. aastate algul, kui ta alustas Puškini loomingingu ning Vene-Prantsuse kirjandussidemete uurimist oma ülikooliaegse sõbra – Juri Lotmani soovitusel.

1962–1977 õpetas Volpert Pihkva pedagoogilises instituudis, kuid tema tähtsamad tööd (enam kui 150 artiklit) on kirjutatud Tartus. Siin luges ta loenguid maailmakirjandusest vene filo-

loogidele ning prantsuse keele prantsuse kirjanduse ajalugu romaani osakonna tudengitele. 1980. aastal ilmus tema esimene monograafia «Puškin ja psühholoogiline traditsioon prantsuse kirjanduses», mille alusel valmis Volperti doktoriväitekirja (1989).

Hiljem on tema sulest ilmunud veel kolm raamatut: «Puškin Puškini rollis» (1998, valminud 1993, eessõna jõudis veel kirjutada Juri Lotman), «Lermontov ja Prantsusmaa kirjandus» (2005),

«Puškini Prantsusmaa» (2007). Need raamatud on kättesaadavad ka veebiversioonis ning autor täiendab neid pidevalt.

Larissa Volpert kaitses endiselt Tartu linna ning Eestimaa au malemeistrivõistlustel ning esineb ettekannetega teaduskonverentsidel. Soovime juubilarile tervist ning jätkuvat tööind!

Kolleegid slaavi filoloogia osakonnast

MATI ERELT – 70

Foto: Ove Maidla

Mati Erelt instituudi grammatikaspektori juhataja. Järgnenud ühiskondlikud muutused andsid Matile ainult tuult tiibadesse. Aastatel 1991–1995 oli ta Helsingi ülikooli soome-ugri keelte õppetooli külalisprofessor, 1995–2006 aga Tartu ülikooli eesti keele korraline professor.

Tagantjärele tunduvad juubilarilari keele ja kirjanduse instituudis veedetud aastad hoovõtuna selleks võimsaks etteasteks, millega ta tuli eesti keeleteaduse ajalukku üheksakümnendatel. Juubilarilari panus eesti keeleteadusse viimasel kahel aastakümnel on sedavõrd hõlmav, et katse seda lühidalt kokku võtta on pea võimatu. Mainimist vääriavad tema otsustav roll kahekõitelise eesti keele grammatika koostamises, suur maailma-vaateline nihe eesti süntaksi käsitluses (üleminek strukturalistlikult funktsionaalsele lähenemisele), keeletüpoloogilise uurimussuuna maaletoomine ning ulatuslik panus eesti keelekorralduses.

Kolleegidele on Mati tihti jätnud mulje inimesest, kellel

on peas kogu «teadaolev» eesti keele grammatika. Ta oskab iga grammatilise nähtuse puhul öelda, kus täpselt jookseb tuntud ja tundmatu piir ning sunnib meid oma küsimustega seda piiri nihutama.

Juubilar on olnud oma järelkasvule niivõrd pühendunud, et isegi paistab, nagu ta tahtnuks nende varju jääda. Ta ei ole tulistanud Powerpointi kahuriga kõiki oma avastusi ja uudseid seisukohti rahvusvahelisele orbiidile, küll aga on nõudnud oma õpilastelt avaldamist välismaa esmaklassilistes ajakirjades. Ennastsalgav suhtumine oma juhendatavatesse ei ole lubanud tal isegi avaldada nendega ühiseid artikleid, olgugi, et tema panus neisse on tihtipeale olnud otsustav.

Viis aastat emeriitprofessorina ei ole sugugi vähendanud Mati Erelti uurimisindu. Jätkugu tal tervist ja avastamisjanu ka tulevikus.

Kolleegid eesti ja üldkeeleteaduse instituudist

LARISSA VOLPERT – 85

Foto: Dmitri Ivanov

KALJU KOMISSAROV – 65

Foto: Ove Maidla

8. märtsil tähistab Kalju Komissarov oma 65. juubelit.

Eesti teatris pole palju inimesi, kelle nimi oleks muutunud juba mõisteks. «Koma õpilane» on aga Eesti teatrimaastikul märk, mida uhkusega kanda. Tema õpilaste plejaad algab Tallinna konservatooriumi lavakunstikateedrist ja jätkub TÜ Viljandi kultuuriakadeemia etenduskunste osakonnas.

Küllap olekski Kaljut kõige parem iseloomustada tema õpilaste kaudu. Esmapilgul võib tekkida hämmeldus: mis küll on sarnast Merle Jäägris ja Katri Aaslav-Tepan-

dis, Taavi Eelmaas ja Üllar Saaremaes või Marilyn Jurmanis ja Kaili Viidases? Kõik nad on äärmiselt eripalgelised nii oma näitlejanatuurilt kui ka kunstilistelt eelistustelt. Kuid see näitabki, et nende õpetaja on suutnud oma asja õpetada suuremast perspektiivist lähtuvalt.

Kalju ei ole kunagi tahtnud kujundada oma õpilastest jüngreid, vaid on pigem soosinud mässumeelsust ja ausat vastandumist. Kuid kogu selle väe vallapästmise taustal on ta osanud süstida õpilastesse eetilis-humanistlikke põhiväärtusi, mis ei lase arvatavasti kellelgi neist teha teatris tööd puhtalt tehnika abil. On terviklik inimene, kes lavale astudes muutub kindlate hoiakute kandjaks ja seetõttu saabki teoks teatriime: näitleja ja lavastaja suudavad jumalikku ilu luua ka tühjal laval, kui neil on süda ja pea õigel kohal.

Neist põhimõtetest lähtuvalt on ka suuresti teoks saanud see, et TÜ VKA etenduskunste osakond on muutunud tõsiseks kaasarääkijaks Eesti teatriprotsesside kujundamisel. Kalju sihikindla töö tulemusel on meil olemas

unikaalne üliõpilaste kooslus ühe ülikooli katuse all: näitlejad, lavastajad, tantsuõpetajad-koreograafid, harrastusteatri juhid, dekoraatorid-butafoorid, valguskujundajad, multimeedia spetsialistid ja lavastuskorraldajad.

Selle töö taustal on Kaljul jätkunud jõudu teha lavastusi Viljandi Ugalas, Rakvere teatris ja Pärnu Endlas. Olenemata žanrist võib neis ära tunda komissarovliku käekirja, mis ei lase kellelgi ainult mõnusalt etendust nautida, vaid paneb inimesi kaasa mõtlema ja igatsema millegi parema järele.

Ka kaasõppejõududele on Kalju suutnud luua loominguise, teatrile sobiva keskkonna, kus pöörasus ja oskused saaksid tekitada õpilastes sädeme, mida oma edasisel teel kunstiks vormida. Kõige selle juures on Kalju teadnud, et õpetaja kohustus on muutuda lõpuks ebavajalikuks – see on suur tarkus.

Tänades ja palju õnnelike tegusaid aastaid soovides Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia etenduskunste osakond

ANDRES METSPALU – 60

Foto: Andres Tennus

Raske on uskuda, et Tartu ülikooli Eesti geenivaramu direktoril, professor Andres Metspalul jõuab 11. märtsil kätte juba 60 aasta juubel. Kui mainida kellelegi seda ümmargust numbrit, on inimesed väga üllatunud, sest pigem võiks tema elutempo, noorusliku ellusuhtumise ja vitaalsuse juures pakkuda ka eluaastaid julgelt dekaadijagu vähem. Tööalasel laiahaardeline ja nõudlik nii enese kui teiste suhtes, inimesena soe ja

sõbralik, leides ikka hetke, et rääkida mõnd head nalja või küsida töötajate murede kohta.

Andres Metspalu on Eesti geeniuuringute ja geenitehnoloogia rajaja, legendaarse professor Artur Linnu üks õpilastest, alustades oma teadlaskarjääri tema juures juba arstiteaduskonna üliõpilasena möödunud sajandi 1970. aastatel. Omades seega nõukoguliku süsteemi karastust ning lisades sellele juurde 1980. aastate

algusest pärineva väliskogemuse Ameerika Ühendriikidest, sai temast teadlane, kes on viinud Eesti inimese molekulaargeneetika teaduse maailmakaardile.

Professor Metspalu on TÜ molekulaar- ja rakubioloogia instituudi biotehnoloogia õppetooli rajaja ning tal on oluline roll geenitehnoloogia kui eriala ja õppesuuna tekkimisel ja arengul Eestis. Tema juhendamisel on kaitstud arvukalt doktoriväitekirju. Samas on ta olnud üks võtmefiguure molekulaarse diagnostika juurutamisel TÜ kliinikumi baasil. Patsientide ja nende pereliikmete tänu on

olnud talle tunnustuseks selle töö õnnestumisest.

Eduka, rohkelt viidatud teadustöö kõrval on ta täitnud tähtsaid teadusorganisatsioonilisi ametikohti ja ülesandeid nii Eestis kui ka rahvusvahelistelt. Ta on Euroopa Liidu ESFRI biopankade programmi üks algataja ja üleilmse biopankade konsortiumi asutajaliige. Ta on mitmete teadusajakirjade toimetuse liige ning osaleb aktiivselt teadusnõukogude (TÜ, P3G), juhtkomiteede (nt Euroopa teadusfond) ja ekspertnõukogude töös.

Aga nagu ütleb vanasõnagi,

siis kes palju teeb, see palju jõuab. Professor Metspalu pikaajalise töö tulemusena on loodud Eestile oma biopank, TÜ Eesti geenivaramu, mis on kujunenud EL raamprogrammi «Regpot» meetme teaduse tippkeskuseks, samuti partneriks Eesti genoomika tippkeskuses. Ühtlasi on ta andnud olulise tõuke geenitehnoloogial põhineva ettevõtluse edendamisse Eestis.

Tugevat tervist, edu ja jätkuvat loominguist indu soovides kolleegid, õpilased ja sõbrad molekulaar- ja rakubioloogia instituudist ja Eesti geenivaramust

Õnnitleme

70 Mati Kool, TÜ raamatukogu kompressormasinist – 30. märts

60 Leena Puksa, neuroloogia teadur – 7. märts

Jüri Parik, evolutsioonilise bioloogia lektor – 24. märts

55 Natalja Jevtjuhova, TÜ raamatukogu teenindusosakonna ametnik – 4. märts

Anne Laius, loodusteadusliku hariduse teadur – 25. märts

50 Rein Murakas, sotsiaalse analüüsi meetodite lektor, sotsioloogia, sotsiaalpoliitika ja sotsiaaltöö programmijuht – 5. märts

Peeter Päll, eesti keele dotsent – 15. märts

45 Heli Tähepõld, peremeditsiini assistent, peremeditsiini teadur – 1. märts

Natalia Kravtšenko, TÜ Narva kolledži õppekorralduse spetsialist – 6. märts

Mari Moora, taimeökoloogia vanemteadur – 19. märts

Mart Jaanson, muusikateooria lektor – 31. märts

40 Rita Viik, TÜ Pärnu kolledži õppeosakonna juhataja – 8. märts
Piret Hussar, histoloogia dotsent – 9. märts

35 Anneli Miljan, pressiesindaja – 12. märts

Vladimir Kutšmei, algebra teadur – 19. märts

Andreas Ventsel, semiootika teadur – 21. märts

Küllli Keerus, praktilise filosoofia teadur – 25. märts

Kristina Kurakina, rahandusosakonna arvelduste talituse juhataja – 30. märts

Margret Sisask, zooloogia osakonna õppekorralduse spetsialist, ökoloogia ja maateaduste instituudi juhi abi – 30. märts

30 Kady Hanschmidt, TÜ Türi kolledži sekretär-juhiabi – 15. märts

25 Merilyn Merisalu, ajakirja Universitas Tartuensis toimetaja – 13. märts

KAITSMISED

4. märtsil kell 14 kaitseb **Jelena Lissitsina** meditsiinidoktori kraadi taotlemiseks esitatud väitekirja

«Cytogenetic causes of male infertility» («Meeste infertiilsuse tsütogeneetilised põhjused»). Kaitsmine toimub Biomeedikumis (Ravila 19-1038). Juhendaja dotsent Ruth Mikelsaar (TÜ ÜMPI), oponent uurija-

professor Helena Kääriäinen, MD, PhD (National Institute for Health and Welfare, Soome).

10. märtsil kell 14.15 kaitseb politoloogia doktorant **Heiko Pääbo** doktoriväitekirja «Potential of Collective Memory Based International Identity Conflicts in Post-Imperial Space: Comparison of Russian Master Narrative with Estonian, Ukrainian and Georgian Master Narratives» («Kollektiivse mälu põhise rahvusvahelise identiteedikonflikti potentsiaal imperiumijärgses ruumis: Vene ajaloonarratiivi võrdlus Eesti, Ukraina ja Georgia ajaloonarratiividega»). Kaitsmine toimub sotsiaal- ja haridusteaduskonna nõukogu TÜ nõukogu saalis. Juhendaja prof Andres Kasekamp, oponent Nils Muiznieks, PhD (Läti ülikool).

11. märtsil kell 10.30 kaitseb õigusteaduskonnas doktoritööd **Paavo Randma** teemal «Organisatsiooniline teovalitsemine – tädeviija teoorias ja selle rakendamine praktikas» («Organisational perpetration»). Kaitsmine toimub Iuridicumis Näituse 20

aud K-03. Doktoritöö juhendaja on prof Jaan Sootak, oponentid *dr iur* prof Raimo Lahti (Helsingi ülikool) ja *dr iur* Priit Pikamäe (Riigikohus).

11. märtsil kell 14.15 kaitseb **Mark Fišel** doktoritööd «Optimizing Statistical Machine Translation via Input Modification» («Statistilise masintõlke optimeerimine sisendi modifitseerimise teel») *doctor philosophiae* (informaatika) kraadi saamiseks. Kaitsmine toimub Liivi 2-403. Juhendajad prof Mare Koit (TÜ) ja prof Joakim Nivre (Uppsala ülikool), oponentid vanemteadur Tanel Alumäe, PhD (TTÜ) ja prof Jörg Tiedemann (Uppsala ülikool).

15. märtsil kell 14.15 kaitseb kultuuriteaduste ja kunstide instituudi doktorant **Anneli Baran** doktoriväitekirja «Fraseologismide semantika uurimise võimalused» doktorikraadi (PhD) taotlemiseks eesti ja võrdleva rahvaluule alal. Kaitsmine toimub TÜ nõukogu saalis. Juhendaja dr Arvo Krikmann, oponent dr Outi Lauhakangas (Helsingi).

majandusteaduskonna ettevõtetmajanduse instituudi sekretär **Riina Viilup**, matemaatika-informaatikateaduskonna matemaatika instituudi vastutav sekretär **Svetlana Saprõkova**, matemaatika-informaatikateaduskonna arvutiteaduse instituudi asjaajamiskorralduse spetsialist **Urve Talvik**, sotsiaal- ja haridusteaduskonna emeriitdoksent **Inger Kraav**, sotsiaal- ja haridusteaduskonna sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituudi sotsiaalpoliitika dotsent **Dagmar Kutsar**, botaanika aia aednik **Jaan Kotter**, TÜ Eesti Geenivaramu direktor, biotehnoloogia professor **Andres Metspalu**, raamatukogu sisukirjelduse osakonna juhataja **Tiiu Tarkpea**, Viljandi kultuuriakadeemia loovainete teadustöö metodoloogia dotsent **Äli Leijen**, Viljandi kultuuriakadeemia rahvusliku käsitöö osakonna juhataja, muinastekstiili lektor **Ave Matsin**, Viljandi kultuuriakadeemia huvihariduse lektor **Küllil Salumäe**, endine teadus- ja arendustegevuse nõunik **Riin Kruusenberg**, õppeosakonna õppeinfosüsteemi spetsialist **Enn Lasn**, elukestva õppe keskuse koordinaator **Ene Voolaid**, rahandusosakonna eelarvetalituse juhataja, analüüsi peaspetsialist **Kalle Hein**, rektori vastutav sekretär **Leelo Kriisa**, kinnisvaraosakonna riigihangete peaspetsialist **Tuuli Ilula**, kinnisvaraosakonna haldur **Kristi Kallion**, kinnisvaraosakonna haldur **Indrek Zeik**.

EV 93 AUMÄRGID

Eesti Vabariigi 93. aastapäeva puhul tunnustati Tartu ülikooli aumärgiga järgmisi ülikooli töötajaid: arstiteaduskonna naistekliiniku sünnitusabi ja günekoloogia assistent, spetsialist **Made Laanpere**, arstiteaduskonna sisekliiniku nefroloogia dotsent **Mai Rosenberg**, arstiteaduskonna naistekliiniku sünnitusabi ja günekoloogia vanemassistent **Kristiina Rull**, arstiteaduskonna stomatoloogia kliiniku suu- ja hambahaiguste assistent **Riina Runnel**, filosoofiateaduskonna filosoofia osakonna teadusfilosoofia dotsent **Endla Lõhkivi**, filosoofiateaduskonna eesti ja üldkeelleteaduse instituudi koordinaator **Tiia Margus**, filosoofiateaduskonna ajaloo- ja arheoloogia instituudi koordinaator **Ludmilla Meiel**, kehakultuuriteaduskonna spordipedagoogika ja treeninguõpetuse instituudi spordipedagoogika dotsent **Vello Hein**, kehakultuuriteaduskonna spordipedagoogika ja treeninguõpetuse instituudi teadur **Tamara Janson**, kehakultuuriteaduskonna spordipedagoogika ja treeninguõpetuse instituudi käsipalli lektor **Milvi Visnapuu**, loodus- ja tehnoloogiateaduskonna molekulaar- ja rakubioloogia instituudi projektijuht **Teete Eensaar**, majandusteaduskonna õppeprodekaan, rahvamajanduse instituudi statistika dotsent **Kaia Philips**,

TUNNUSTAMISED

TÜ väikese medali ja tänukirja pälvis 60. sünnipäeval matemaatika-informaatikateaduskonna arvutiteaduse instituudi tarkvarasüsteemide dotsent **Helle Hein** ja 50. sünnipäeval loodus- ja tehnoloogiateaduskonna mükoloogia professor, loodusemuuseumi direktor **Urmas Kõljalg**.

TEATED

Märtsis TÜ aulas: 4. märts kell 19-21 Elleri muusikakooli **kontserdisari «Maestro»**, esinevad Indrek Leivategija tšellol ja Tatjana Chernichka klaveril; 6. märts kell 16-18 **juubelikontsert** Kadri Leivategija – 50; 11. märts kell 18-21 Mart Reiniku gümnaasiumi **muusikapidu**; 15. märts kell 12-17 Eesti Sotsiaaltöö Assotsiatsiooni korraldatud **sotsiaaltöö päeva** tähistamine: tunnustatakse parimaid sotsiaalvaldkonna töötajaid ja toimub ESTA üldkogu koosolek; 16. märts kell 19-21 Eesti Kontserdi **kontsert**, esineb klaveriduo Ebe Müntel ja Jorma Toots; 24. märts kell 19-21 Valge klaveri **kontsert**, esineb Tanel Joamets; 27. märts kell 12-18 Jüri Kuke **mälestuskonverents**.

TÜ **pensionäride ühingus Vitae:** 7. märtsil kell 16 käsitööklubi; 9. märtsil kell 15 humanitaaria klubi; 15. märtsil kell 13 elulooring; 16. märtsil kell 14.15 räägib Ülo Siimets teemal «India maa ja usk»; 19. märtsil kell 11 ekslibrise klubi; 22. märtsil kell 15 matemaatikute klubi; 24. märtsil kell 15 keemikute klubi; 28. märtsil kell 16 põltsamaalaste klubi; 30. märtsil kell 14 esineb Raekoja plats 12 emeriitprofessor Astrid Saava teemal «Joogivesi ja tervis».

Metsaülikooli seminarisari «Konflikti ennetamine»: 8. märtsil kell 18-20.30 peab aadressil Struve 4 loengu Tiia Tulviste «Lapse ja vanema vahelise konflikti ennetamine». Järgneb arutelu. Info ja registreerimine: www.metsaylikool.ee.

Õpetatud Eesti Seltsi koosolekud (Lossi 3-427): 9. märtsil kell 16.15 esineb Kristiina Tiideberg ettekandega «Setu taluarhitektuur: traditsioonid ja tänapäev»; 23. märtsil kell 16.15 esineb Peeter Järvelaid ettekandega «Uut baltisakslaste

TÜ tänukirjaga tunnustati 70. sünnipäeval arstiteaduskonna tervishoiu instituudi laboranti **Endla Annit** ning 50. sünnipäeval arstiteaduskonna täienduskeskuse infospetsialisti **Marika Rosenthal**, majandusteaduskonna rahvamajanduse instituudi majandusteooria dotsenti **Viktor Trasbergi** ning raamatukogu erialainfotalituse referenti **Ruth Tammeorgu**.

lahkumise kohta Umsiedlungi ja Nachumsiedlungi käigus 1939–1940 Saksamaa ja Poola arhiivide andmeil».

10. märtsil kell 14 tähistavad Emakeele Selts ja TÜ eesti ja üldkeelleteaduse instituut prof **Mati Erelti 70. sünnipäeva** piduliku ettekandekoosolekuga TÜ peahoone auditooriumis 139. Akadeemilisele osale järgneb juubilari õnnitlemine. Ettekandeid peavad Heli Laanekask teemal «Koidula mitmekeelne lause», Liina Lindström teemal «Mind huvitab. Ühest kogejalausest üübist eesti keeles» ja Helen Plado teemal «Eesti keele rindlauselised tingimuskonstruktsioonid».

21. ja 22. märtsil korraldab Narva **lasteülikool** juba kolmandat korda loenguid ka Tartu lastele. Traditsiooniliselt toimuvad need kevadisel koolivaheajal, esmaspäeval ja teisipäeval 12–14 peahoones nõukogu saalis. Oodatud on kõik lapsed vanuses 8–12 eluaastat. Kuna soovijate hulk on alati olnud suur ja ruumis kohti vähem, siis tuleks eelnevalt registreeruda aadressil www.narva.ut.ee/693993.

Kuni 7. aprillini kestab TÜ kunstimuuseumi **fotokonkurss** «Kultuur Tartus – tudengi silmade läbi». Osaleda võivad kõik praegu mõnes Eesti kõrgkoolis õppivad üliõpilased. Fotod peavad olema tehtud Tartus ja haakuma konkursi teemaga. Iga osaleja võib aadressile kmm@ut.ee saata kuni viis jpeg-formaadis mustvalget fotot. Fotokonkurssile järgneb suvel 2011 näitus parimatest töödest TÜ kunstimuuseumis. Auhinnad kolmele esimesele kohale on välja pannud Fotoluks, Edelaraudtee ja ArtPrint. Rohkem infot fotokonkursi veebilehel <http://ut.ee/artmuseum/fotokonkurss>.

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Tartu Ülikool
Ülikooli 18, 50090 TARTU
Tel: 737 5100
E-post: info@ut.ee
www.ut.ee